

טכנולוגיה וגבולות האנושי: גבולות מקומיים וטכנולוגיה

מאת
ישי בלנק*

מבוא

- א. גבולות מקומיים ומשפטי
 1. הגישות השונות לגבולות מקומיים בישראל
 - (א) גבולות מקומיים כשירותיים ומלאכותיים
 - (ב) גבולות מקומיים כראשוניים וטבעיים
 2. התפיסה הטכנית של טכנולוגיה וגבולות מקומיים
 - (א) גבולות מקומיים כטכנולוגיה להסדרת החברה והמדינה
 - (ב) גבולות מקומיים כמושפעים מאמצעים טכנולוגיים
 - (1) אריאל המספיקת העצמת
 - (2) הצורך לראות את החבר
- ב. תפיסה לא-טכנית של הטכנולוגיה
 1. התיצת התרבותי והפוליטי של הטכנולוגיה
 2. טכנולוגיה, גבולות מקומיים ו"האנושי"

סיכום

"הגבולות המוניציפליים של הערים נושאים צימחם בימינו לא מעט שרירות. במקרים מסוימים... אין חשוב מן הגבולות שנקבעו, לא כן בהיי היוזמים שהגבולות נעדרו משמעות הם במידה רבה... אדם יכול שיתגורר בייפו... מקום עבודתו יהיה בחולון או בפת"ם או בהרצליה או בכל אחת מן הערים הנשקפות לתל-אביב-יפו; ולעת ערב יצא לביילי בעיר שלישיית מאשכול הערים שמתל-אביב-יפו במרכזן..."

השופט מר חשיין

* ד"ר ישי בלנק, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב, תודה לרפנה ברק-אריה, שרון זנס, שי לביא, דורי ספיבק, יעל צננות, רועי קרייסנר וגלית שניבום על התחזיות המציאות לטיוטות מוקדמות של המאמר. ביצועי לחרות לחברי המערכת על עבודתם הרבה על המאמר, ולקוראת עלומת-השם, שתראה רבות למאמר בתערוכתה המודת.

1 השופט חשיין בבג"צ 4112/99 צדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
 נ' עיריית תל-אביב-יפו, פ"ד 595 (5) 1995-448-450 (להלן: עניין צדאלה).

עבודה והכנסת. כפי שראינו, שניהם מנסים להשיג את רגע המעבר מבראות לחולי כרגע פלאי, שבו עורף הופך לאובדן. נדמה שדיאלקטיקה זו בין עורף לאובדן היא האינסוס של השיח הרפואי-המשפטי על המל באנגליה בשליש האחרון של המאה התשיעי-עשרת. באמצעות הדיאלקטיקה בין עורף לאובדן הכירו אריקסן ופיין את העולם וארגו אותו, גם אם המידה דיאלקטיקה זו ברדלים שונות ונעדרו לגיסות במשפחות שונות.

בזקוקים על האופן שבו כותבים שונים בשדה המשפטי מתייחסים לגזירות סכנות גזירות שונים - כגון אמצעי הקשורת והחברות הדשים - כאל שינויים חומריים גרדיא, המתייכים, כעניין של הכרה וזרמי משישי, שינוי בגבולות המקומיים. תפיסה זו של כותבים אלה - תפיסה שאבנה אותה בהמשך דטרמיניסטיית וסכנות - מתעלמת לא רק מהזיון המהותי ברוב שינויי המהותיות התייחסות לשינוי בראשיתו של המקום של הגבולות המקומיים, כי אם גם מן התקשורים ההרבותיים של שינויים סכנותיים אלה וכן מהזיון הפילוסופי ברוב הקשר בין מהותו של האנטי לכיך הארגון המתחייב של הקהילות האנושיות. העובדה שגבולות מקומיים נחפטים כאמצעי משפטי ופוליטי לארגון החברה המהירה, מחד גיסא, וכבר מה המוכרע על ידי התפתחויות סכנותיות, מאידך גיסא, מופנת דיון מעמיק ברוב החס בין משפט לכיך סכנותיות, וליתר דיוק, בין גבולות מקומיים לכיך המושג "סכנותיות". מושג זה, כמו גם המושג המבצע גדרף לו "סכנות", מסמן באופן מקובל אמצעי, מכשיר או דרך להשגת מטרה כלשהי. בהתחלה היוונית ציין המושג "סכנות" את סוג הדע הסכני או הדרך האנטי, והבהירו ממושגים אחרים שסימנו סוגי ידע אחרים, כגון ידע מעשי וידע תיאורי. הידע הסכני לעצמית דבר-מה - אותו "סכנות" - ניתן לגיטת באמצעות כללים מוריקים וצקדנות כללים, להבדיל, למשל, מידי מעשי, וניתן לגיטת באמצעות כללים פורמליים "סכנותיים" ו"סכנותיות" הוא כי מהו גיסא, הוא מהאר החס של הסכני המבולג במושגים "סכנותיים" ו"סכנותיות" הוא כי מהו גיסא, הוא מהאר החס של עשייה הכרוכה בפעולה-לפני-כללים לשם השגת מטרה (ולכאורה, לא בעשייה או השיבה מופשטת או יצירתה), ומאידך גיסא, כי ידע "סכנותי" זה דווקא מבטא היכרות עם המציאות ועם האפשרויות והאמצעים שהיא מציעה לנו. במילים אחרות, הידע הסכני - הוא לידע יסודי בייסוסיות והאמצעים שהיא מציעה לנו. לא רק הופך את המושג ל"שינויי" בצורה במובן הפשוט של המלה, אלא גם תושף היחסים של המציאות שהיו נסחיים מציינו. מכוח עובדה זו יש לסכנותיות פוטנציאל טרנספורמטיבי מבוהמת האנושיות: היא מסוגלת להפוך את עולמו המוכר לטוב ולרע.

השימוש המקובל כיום במושג "סכנותיות" מבטא לפיכך, על-פי רוב, מכשיריות צרופה, אמצעים להשגת מטרה, מכניות אוטומטיות. אך יחד עם זאת, סכנותיות - ובמיוחד אמצעים סכנותיים חדשים - נתפסת גם כמגלה פנים נסתרות במציאות, והיא אף בעלת פוטנציאל לשינויה של המציאות. בשיתוף המשפטי על אודות גבולות מקומיים, הליצין המגולם במושג "סכנותיות" מתפקד בשני אופנים שונים, ראשית, גבולות מקומיים מוצגים כסכנותיות - משפטיית, פוליטית, כלכלית - המשמשת להסדרת חסות החברתי ולראגון המרחב הלאומי. אף כי בתי-המשפט (ובמיוחד המשפט) אינם משתמשים במושג "סכנותיות" להיאור יחס זה בין המשפט לבין החברה והמרחב, האופן שבו גבולות מקומיים נחפטים הנו "סכנותי", שונות, שונות, שינויים סכנותיים נחפטים כאמצעי או כמניעה לחשיבה המקומיים: אמצעי תקשורת ותחבורה חדשים מהייבים בחינה וציוצו מחדש של גבולות אלה, כלומר, אמצעים סכנותיים משפטיים - או לפחות ראוי שישיפו - על האמצעים המשפטיים לארגון המרחב והחברה. ההתייחס השונים עושים שינויי מפורש יותר במובן של המושג "סכנותיות", והם פונים להופעתם של אמצעים "סכנותיים" שונים כדי לבסס את עמדם ברוב המרחב השינוי משפטי.

המסורת של יישובים רציפים [מבחינה טריטוריאלי] משקפת, קרוב לזדא, אילוצים פחיים וסכנותיים... אשר קטנו באופן משמעותי בעקבות ההתפתחויות המודרניות בתקשורת ובמסע... ההתקדמות הטכנולוגית ייצרה את מה שנהוגים לכנות "חיסות נפרדת", שמשמעה כי למרחקים פחיים אין עוד את החשיבות שהייתה להם... השינויים הללו הופכים את הקרבה הפיזית לחסות פחות...² ריצרד פורד

"עיר מהותיות, אדוית אני, כמרחק לי, כיוון שכל אחד מאתנו אינו די לעצמו, והוא יקק לרבים זולתו... אחר, אפוא מסתיע בהברי, מה לעוד זה, ובה לזה וקר, בשל ריבוי הצרכים, הדי הם מפנסים שותפים ועוזרים רבים ליישוב אחר, וליישוב זה שבאותו קדאנו בשם עירי".³ אפלטון

מבוא

השדה המשפטי מתייחס לגבולות מקומיים כאל אמצעי משפטי שבאמצעותו המרחב הלאומי והחברה המאכלסת אותו מאורגנים. גבולות מקומיים⁴ הם גבולות שהמשפט משדרס סביב הישויות המקומיות הישונות המצויות בתוך המדינה, מאמר זה מוחת

2 R.T. Ford, Jurisdictional Formation and Racial Segregation" 49 *Stan. L. Rev.* (1997) 1365, 1413-1414.
 3 אפלטון הפוליטיקה (תרגום י' ג' ליינס, 1979) 216.

4 בספרות המשפטית, גבולות מקומיים מכונים על-פי רוב גבולות צירוףיים או גבולות מוציפייילים. מכיוון שהמאמר עוסק גם בגבולות סביב רשויות מקומיות אחרות, כגון מוצצות אזוריות או מוצצות מקומיות, ולא רק סביב ערים, בחרתי בשם שכלול את כל הישויות המשפטיות הטריטוריאליות החד-מדיניות, השימוש במלה "מקומי" נועד כדי להתייחס לטווח המוכר "שליטון מקומי", התייחס לאותן ישויות.

הגבולות המקומיים מסבנים את תחום "המשפטי" המשפטי של כל רשות מקומית. כמלות במערכת המשפט הספציפית שבה מדובר, הגבולות המקומיים עשויים להשפיע על סוג החסבים שהיוו רשויות המקומיות (מצמדס הכלכלי, הקדם האנוי ו/או הלאומי, אאונום הודות ועוד), על האופי והצורה של מערכת החינוך האחת רבים אחרים של החסבים המצויים בה, על חינוכי והמנון הפיי ברשות ועל היבטים רבים אחרים של האותה מערכת רבות באמצעות אמת-המידע של "בידוי", קרי, עד כמה השליטון התייחס ברשות המקומית, וזאת בכות הכוחות והחובות שנתמדים לשליטון המקומי. סוגיה זו מנוסחת פעמים רבות באמצעות אמת-המידע של "בידוי", קרי, עד כמה השליטון באותה מדינה מביד ועד כמה הוא מוכי. כפי ששעתי במקום אחר, המונחים בידוי או מרכיב אינם מציינים המדי את המורכבות של היחסים בין השליטון המרכזי לבין השליטון המקומי. ראו י' בלנק "על מקומה של היסקומי: משפט השליטון המקומי, בידוי ואי-שוויון מרחבי בישראל" משפטים (סדר פורסם).

להתייחס אליו הוא הנבולות המקומיים המשפטיים, קרי, הנבולות שהמדינה משרשטת בין רשויות מקומיות, הקובעים גם את גודלן – במובן תחום שיפוט מקומי – של הרשויות המשפטיות שהמדינה מכוננת כ"רשויות מקומיות". ברם, קיימים גם סוגים אחרים של גבולות מקומיים: חברתיים, גיאוגרפיים או כלכליים. הללו נקבעים על-פי הניגון שונה מזה המשפטי, והם אמורים לשקט את המציאות; החברתית, הגאוגרפית או הכלכלית. לזוגות קבוצות חברתיות שונות חוות את "תחושי המחנה" המקומיים שלהן באופן שאינו תופך את הנבולות המשפטיים של הרשות המקומית;⁵ שכונות רבות, שאין להן כל מעמד משפטי,⁶ תופסות את הנבולות שלהן כנבולות מקומיים חשוכים לא-פחות מנבולות הפיר שבהן הם חיים, ופעמים אף היו מעוניינים שייבן לנבולות אלה מעמד משפטי?⁷ פעמים

כפי שיוזב פורטוגלי מראה, לאגדים שונים "טפות קוגניטיביות" שונות, שדרךן הם חווים את המרחב שבו הם מתגוררים ומנוהלים. מפות אלה אינן חופפות את המפות שמדע הקוגניטיבי מייצר, אלה שהמרחב הפיזי מיוצג על-פי רוב באמצעותן. במפות הקוגניטיביות, המרחב מתואר כפי שהוא נתפס על-ידי אנשים וקבוצות, ולא כפי שהוא מתואר על-ידי היסטוריון גיאוגרפי. במפות קוגניטיביות, מרחקים בין מקומות וגדלים של איזורים משקפים חוויות וימיומיות של המציאות. י. פורטוגלי יוסיים מוכלים הכרה "יצוגית" חזרתית של הפשטות מתחושת של המציאות. י. פורטוגלי יוסיים מוכלים הכרה ומרחב בכסוף הישראלי-פלסטיני (תש"ז) 36-40. בהשאלה ניתן לומר שקיימים גם גבולות קוגניטיביים בין מקומות, שאינם חופפים את הנבולות המשפטיות. המושג "שכונה" הינו, מטבע של דברים, בדיון הישראלי אין הנודה משפחת למונח "שכונה", ועל-פי רוב אין לה כל קיום משפטי עצמאי. עם זאת, שכונות קיימות הן בריוון הפופולרי והן במציאות החינוכית של אנשים. המשפט הישראלי אינו נתון תוקף לרשות הישטובתית,⁸ אולם המאשר להכיר בישויות התי-עירוניות כרשויות משפטיות באמצעות המוסד הקרוי "יורבע עירוני", ראו סעיפים 12-16 לקבוצת העיריות [נוסח חדש] יוני מדינת ישראל 8, ע' 197 להלן: פקודת העיריות, בפועל, נעשה שימוש מוצט ביותר במוסד המשפטי "יורבע עירוני", והניסיון היחיד להפצילו במציאות נכשל. ראו א. י. שפט השלטון המקומי: היבטים משפטיים עבר-הווה – עמ'ר (תשנ"ב) 5.

באופן דוקטרינרי, סוגיות אלה משתפלות באופן משפטי כ"סיפוח" או "פיצול" מוניציפלי. שיטות משפטיות שונות משפלות באופן שונה בשאיפה זו של איחודים שונים להתנתק משייכות לרשות עירונית אחת ולהפך לרשות מקומית עצמאית או להשתתף לרשות מקומית אחרת בתוקף ניתנת לתושבים הכוח לחליט על כך, וגם או קיימות סכמות ופירודות שונות לצורך זה. כמובן שיעקר המגולקת סביב הדרך הנאותה לחליט על פרישה של "שכונה" הינה מהי המבוצע שיש לה לה הכוח לחליט על כך: האם יהיו אלה כלל תושבי הרשות המקומית, שמא רק התושבים היחידים לרשות, או אולי ייודיש רוב – ואיזה רוב – מתוך שהי קבוצות הללו? בישראל, למשל, המסמות לחליט על כך מסורות לרוב הפנים, כסעיפים 5, 8 ו-9 לפקודת העיריות וכסעיפים 2, 4 ו-6 לפקודת המועצות המקומיות [נוסח חדש] יוני מדינת ישראל 9, ע' 256 להלן: פקודת המועצות המקומיות. בית-המשפט העליון קבע כי לרש יש שיקול-דעת רחב

מכאן שגבולות מקומיים נתפסים כסוג של "סמליוניה" שהמדינה בוחרת להשתמש בה כדי להסדיר את חוליה; אך בחיבת הם נתפסים גם כמושפטים מאמצעים "סמליוניים", שונים, לבאור, היצוגיים להכרה לפיכך, נבולות מקומיים ברבים לחיות תוצר של חופש וכפייה; בוחרת חברתית והכרח טכנולוגי. קיימה הסכמה רחבה שגבולות מקומיים הינם פונקציה חברתית, בין שהיא מכוננת על-ידי המדינה "מלכות-האלום המתכוננת" ויוצרת רשויות מקומיות כרצונה) ובין שהיא מכוננת על-ידי התקליות השונות "מלכות" המצאוונות באופן טריטוריאלי (המדינה מכריזה בהן ברעברא. במקביל להפיסה זו, דומה שהכל מסכימים שפונקציה חברתית זו מושפעת גם מן "המציאות", לרבות המציאות הטכנולוגית המשתנה של אמצעי הקשורת, התבורה, שליטה ופיקוח.

במאמר זה אני מצביע על שהי בעיות מרכזיות הנובעות מאופי התבוננות אלה. הריאשונה היא כי הפיסות אלה מתעלמות מהמוצא (אפקטיב) החברתיים – דימויים, אסוציאציות ומשמעויות פומביות – של טכנולוגיות שונות, ומחילולת החלה של קבוצי מדיניות לחוות מראש או לשלוט בדיעבד בהוצאים אלה. יתוצרי הלוואי" המרכזיים של טכנולוגיות שונות אינם רק גורמים המשפיעים על השדה החברתי; אדרבה, הם גם מושפעים מהתהליך החברתי-הכללי שבמטרתו הטכנולוגיות השונות מקבלות את משמעותן הפומבית, וכן התקשר ההכללי והחברתי – הלא-שיווינו, על-פי רוב – שבו הן פועלות. המאר זה מצביע על קושי מרכזי אשר קיים באופן היצוג של החדשים טכנולוגיים וברוך שבה המשפט עושה בהם "שימוש": ייצוגי הטכנולוגיה והאתגרים שהיא מציבה אינם חלים באופן שווה או סמלטי על פני קבוצות ופרטים הם לא רק גיוונים מתפשטות קיימות לגבי מידת "התקדמותן" או "פיגורן" של קבוצות ושל קהילות, אלא הם אף מחזקים תפיסות אלה. הצגה כזו פבנת קהילות מסוימות כפרה-מודרניות וכפועלות על-פי הניגון אחד ומתוך הודעה אחרת; טכנולוגיות פחות, קהילות יותר, מכשירית פחות, "טבעיות" יותר. וממילא קהילות אחרות – קהילות "יורוב" – נעשות מלקימות יותר, וירטואליות יותר, מושפעות יותר, טבעיות פחות.

הבעיה השנייה היא כי נמתקת כליל האופציה לראות בנבולות מקומיים – ובטכנולוגיה ככלל – לא רק דבר-מה "טבני", שכל מהותו הינה מכשירית, אלא תנאי קיום ל"אנושי" כפי שאנו מכירים אותו. אופציה זו – המבטאת חשיבה לא-טכנית על-אודות טכנולוגיה – אומרת כי יצט המושג "גבול" מהווה תנאי קיום למה שאנו מכנים "אדם". במובן זה, התפיסה הטכנולוגית התפתחה היסטוריונית של הטכנולוגיה גם יחד מתעלמת מהפן ה"סמנטי" של הטכנולוגיה, כלומר, מן השערה שהאמנה שטכנולוגיות חדשות מציבות גובע, בין היתר, מכך שהן מעוררות שאלות ביסודיות בדבר מהותו וטבעונו של מה שנחשב "אנושי". לרש בווינתה של אפשרות זו מתאר את המסורות החינוכיות על חשיבת על הפוליס כחלק בלתי-נפרד מהמשחבה על מהותו של היווני, ואבחן את ההשלכות האפשריות של אופן חשיבה זה על גבולות מקומיים במונחי אנו.

א. גבולות מקומיים ומשפט

קיימים סוגים רבים של גבולות מקומיים או תת-מדיניותיים. מסוג שמקובל ביותר

חוף הדנובינגטיות של הגישה הריאנונה, קיימת בישראל גם התפיסה המנוגדת, המגישה את הטבעיות והריאנוניות שבתולדות המקומיים ואף את הרציית שבהם. לפי גישה זו, גבולות מקומיים מהווים זכרה משפטיה במציאות חברתית מרחבת, והם משיגים בעיקר את המטרה של הגנה על זכותן של קהילות לניהול עצמי. כפי שאראה גם במשך, לגישה זו יש קסם אינטואיטיבי מירי לנכות העזרה שיהיהם וערכים מתגוררים עליה רוב ברשויות מקומיות נפרדות, ועל כן הן נתפסות כמשקפות לפחות את ההתארגנות הלאומית של החברה בישראל.

לגישה מתחרת אלה יש תומכים הן בתוך השדה המשפטי והן מחוצה לו – שופטים, אקדמאים וקובעי מדיניות; גישות אלה נוכחות ברזן העיבורי, האקדמי והפוליטי והן עשוריים רבים, והן מביעות רבים מן הרינונים העמדות לגבי שאלות של ביזור ונהי צנטרליזציה) ומרכוז (צנטרליזציה). כפי שאפרט להלן, כל אחת מן הגישות נסמכת על הנמקות שונות ודומות ברוב היחס בין סכנונות ודקטרינויות שונות. ברם, שהינה שותפות לתחנות דומות ברוב היחס בין סכנונות לבין גבולות מקומיים משפטיים: הראשונה היא סכנונות מקומיים הם נגזרת "טכנית" של ה"פוליטיקה" (ותחת זו מרכיבית או מקומיות, כלומר, גבולות הם "טכנולוגיה", להבדיל מפוליטיקה ולהבדיל ממהות. במילים אחרות, גבולות מקומיים הם אמצעי להשגת מטרות פוליטיות או אחרות. הניחה השנייה היא סכנונות מקומיים הינם "טכניים" במובן זה שהם נגזרות של האמצעים הסכנונותיים האחרים המצויים בריגז בתוך החברה.

(א) גבולות מקומיים כשרירותיים ומלאכותיים

לפי הגישה הריאנונה, כאמור, גבולות מוגניפוליטיים הינם שרירותיים, מלאכותיים וטכניים: באופן עקרוני, אך גם מעשי, הם היו יכולים להיות ממוקמים באופן שונה להקטין מהאופן שבו הם משורטטים במציאות; גבולות צירוניים הינם אמצעי להשגת מטרות שונות, כגון יעילות, נוחות מנהלית, שוויון, צדק חברתי, דמוקרטיה מקומית (שוד; והם אינם מהווים ביטוי להיגיון פנימי מובהק כ"כני" כשמושם זה תופה שרירותיות, פחות או יותר. המובן שניתן למונח "טכני" בשימוש זה תופה שרירותיות, כדור המקרים, השרירותיות של המבולות המקומיים נובעת מגורם הזמן, כלומר, מן שזמן (רוב או מעט) ולפי נקבעי המבולות בין רשות מקומית אחת לאחרת. עקב גידול פניי של רשויות מקומיות ושיתוף חברתיים, כלכליים וטכנולוגיים, גבולות שהיו גבוליים כההינוניים, טבעיים או אורגניים נראים מקריים ושרירותיים. במובן זה, מה שנתפס כשרירותי בגבולות המקומיים אינו צעו מקומיים, כי אם מקומות הספציפי.

לתפיסה הגבולות המקומיים בישראל כטכניים ושרירותיים יש שורשים רבים שאעמוד עליהם בקצרה בלבד. החשוב מכל, ליטעלי, הינו האתוס של ישראל כמדונה ש"התגברה" על עברה – הן זה העומד למי והן זה המבטורי. עבר זה התאפיין בשלטון מרכזי של יחסי שהעניק תופה וצפואות רבה לקהילות החזיות והעציות שבו, וההתגברות עליו געשתה, בין היתר, על-ידי גיבוש אופי לאומי אחיד באמצעות שלטון מרכזי חזק. ביטוי המשפטי של אתוס כוונההיגורף היה ששטוש התבוללים בין רשויות מקומיות שונות ובין

המדינה. לפי גישה זו, תביעות העיקריות באשר לגבולות מקומיים הן שתיים: העורבה שפעמים רבות מתברר כי הגבולות המקומיים אינם משיגים את המטרות שלטון שרשטו מלכתחילה (כגון יעילות מנהלית, הולקה משאבים צדקה או כל מטרה אחרת); העורבה שמפנים לפנים מתעורר צורך להמאום לשינויים כלכליים, חברתיים, טכנולוגיים או פוליטיים. לעומתה, התפיסה השנייה מתייבה, לכאורה, פסיביות של המדינה לעומת ההתארגנויות החברתיות המרחיבות באופן אורגני וולונטרי¹² על המדינה לממש, באמצעות שרשטו הגבולות המקומיים, את כוחן של קהילות והתארגנויות חברתיות אחרות בהתב כלא לשלטון עצמי, ולשם כך עליה "להכיר" במציאות התחרתית. מובן ששתי גישות אלה הן "סופוסטו אידאליים", וניתן למצוא פעמים רבות צרכים ביניהן.

אף-על-פי ששתי הגישות מתקיימות במקביל, התפיסה הריאנונית בישראל היא שגבולות מוגניפוליטיים הינם תוצאה של הולקה מנהלית של השלטון המרכזי, ועל-כך הם עלולים להיעשות שרירותיים ומלאכותיים, בעיקר עם תלוף הזמן. רשויות מקומיות, לפי גישה זו, הן "קבל-משנה" של השלטון המרכזי, והולקתו של המרחב הלאומי למספר רב של רשויות מקומיות נתפסת כהוצאה של נוחות מנהלית של השלטון המרכזי (שבררש של אינסופים מקומיים לשם הספקת שירותים ציבוריים שונים). גישה זו מוצאת ביטוי במה התנומים השונים: ראשית, ברוקטרינה הכסיסית שלפיה לשר הפנים יש סמכות מוחלטת כמעט לקבוע ולשנות גבולות צירוניים.¹³ שנית, ביוזמות תלתי-פונקיות "לאחר רשויות" – קרי, לכשל הלק מן המבולות המוגניפוליטיים המקומיים – שמשדר הפנים ומשדר האציר מעלים שוב ושוב בשם העילות והחוסכון¹⁴ שלישית, בריצונות התלויה וזשונים לקיים שיתוף-פעולה אזורי בין רשויות מקומיות סמוכות.¹⁵

12 הקשים העיקריים שמצדדי גישה זו נתקלים בהם כאשר הם מנסים לשנות בפועל את הגבולות המקומיים מנוסחיהם כהעשקות הנוכחות מאינטרסים מקומיים של פוליטיקאים שאינם רוצים לומר על מטרותיהם, או של אנשים (או קבוצות) שאינם מוכנים לומר על שלשטם במשאבים מסיביים.

13 סעיף 8 לפקודת העיריות קובע כי שר הפנים רשאי להורות על שינוי תחומה של עיר, אם משום שזו משאלתם של רוב בני העיר ואם מסיבה אחרת, לאחר שמינה ועדת שבחנה את העניין והגישה לו את חוות דעתה ראו גם ד' הירחוב, י' שמיר, ל' כן דני רשיות מקומיות: ניתוח התפתחויות ופסיקה בשנת 2001 (התסטים) 217.

14 צמצום מספר הרשויות המקומיות – על-ידי איחוד רשויות וביטול רשויות "קטנות" – הינו אמצעי שהשלטון המרכזי עוסק בה לפחות משנות השבעים. העניין נידון באופן קבוע ואינסופי יותר לקן שורת המשיצים. ועדות ממלכתיות שונות של משרד הפנים עוסקות בכך דרך קבע. על-פי יוב, תושא עולה לרזון לקראת הינוי הקציבי ביוזמת משרד האציר, הוראה בכך אמצעי להיעילות ויעילות ולחוסכון כלכלי.

15 עוד בשנת 1978 הוגש לשר הפנים דו"ח של ועדת החינוך לרפורמה מוגניפוליטי בעיר גוש דן שעיקרה היה הקמת עיריית-ג בנש דן שתכלול את הערים תל-אביב-יפו, רמת-גן, גבעתיים, חולון, בת-ים ובני-ברק. יאו משרד הפנים דו"ח מטכס של ועדת החינוך לרפורמה מוגניפוליטי בעיר גוש דן (1978).

הדמוקרטיה של הגישה הוואה נבולות ציוניים עניין טכני ושרירותי מנתפשת אם כי, יותר מכל, בדרקטיבה הכספית – שילוב של הקרקע ושל הרכה פטרקיה – כי לשר הפנים סמכות מוחלטת כמעט לקבוע לשונות נבולות ציוניים. על-פי חוקי, הסמכות בישראל לקבוע את שטח של רשויות מקומיות – וממילא את מקומם של הנבולות המוניציפליים העורבים בניגודן – מסורה לשר הפנים.¹⁹ הפסקה חניפה רקבעת את תצוקתן כי לשר הפנים סמכות רחבה ביותר להחליט על תחומן של רשויות מקומיות ועל שינוי גבולותיהן. הכלל הבסיסי, כי בתי-המשפט יתערב בסמכות זו של שר הפנים רק לעיתים נדירות ביותר, נקבע לראשונה על-ידי בתי-המשפט העליון בשנות התשעים בפסק-הדין בעניין כלל בעניין ברורידי ובעניין ברמק²⁰ למעשה כך עקב בית-המשפט את הרכה פספס בתי-המשפט העליון של אי-ישראל – פלשתינה ככר בשנת 1942.²¹ סכסוכי נבולות בין רשויות מקומיות היו נדירים ביותר במהלך שנות התשעים, השישים והשבעים; אולם בשנות השמונים והתשעים, כפי שציינ במקר המדיני²² וכפי שמרואים מתקדימם של שלמה חסון, צרן רודן ואנח חון, החלו לרבו סכסוכי הנבולות בין רשויות מקומיות.²³ כחלק מנסיבותיהן של רשויות מקומיות – ערים, מועצות מקומיות ומועצות

הוא הפוסק לכוון צדדיות ומועצות... סמכות לפור מועצה נבחרת... לשנות את תחומיהן של צדדיות ומועצות מקומיות... ואף לכסל כלל... (ההדגשות שלי – י. ב.) ואו בג'צ: 2838/95 גרונברג נ' המועצה המקומית קצרון, פ"ד 18, 1 (להלן: עניין גרונברג).

19 סעיף 3 לפקודת הצדדיות קובע את סמכותו של שר הפנים להקים צדדיות ולקבוע את תחומיה. סעיפים 8, 88 ו-9 לפקודה עוסקים בסמכותו של השר לשנות א/א להחליט תחומי צדדיות קיימות או על-ידי צדדיות ששומם שזיו בהחום אאו שהיוו כוללם צדדיות או מועצה מקומית אחרת, או על-ידי גרונברג וכן על-ידי צדדיות ששומם שטחם בצו לפי סעיף 211 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח-1948. פקודת הצדדיות קובעת הסדרים שונים לגבי חובת היווצרות של השר בגרונברג אחרים בהחלטות אלה. בכך אצטק בהמשך, להלן הערה 38. פקודת המועצות המקומיות כוללת תוראות דומות בסעיף 1 לפקודת נקבעת סמכותו של השר להכריז בצו על הקמת מועצה מקומית ולקבוע את תחומיה.

20 בג'צ: 108/55 כלל נ' שר הפנים, פ"ד 1279 (2) עניין ברורידי ועניין ברמן, לעיל הערה 7.
21 H.C. 70/42 Mizrahi et al. v. Chief Secretary, Government of Palestine et al. 9 P.L.R. 410 (1942).

22 במקר המדיני דדיה על הבריקות בשלטון המקומי לשנת 1996, בע' 25-26.
23 S. Hasson & E. Razin "What is Hidden Behind a Municipal Boundary Conflict?" 9(3) Political Geography Quarterly (1990) 267; E. Razin & S. Hasson "Urban-Rural Boundary Conflicts: The Reshaping of Israel's Rural Map" 10 Journal of Rural Studies (1994) 47-59; E. Razin & A. Hazan "Redrawing Israel's Local Government Map: Political Decisions, Court Rulings or Popular Determination"

הקהילות השונות שפעמים רבות אכלטו רשויות אלה, לפחות ברמה הארצי-לוגית. שנית, שטחה הקטן של ישראל אפסד לרמיון נאף אם לא היו תוכרים כך בפועל) שהמלחמה הקטן בין המרכז לבין הפרווריה או בין רשות מקומית אחת לשכנתה ממלל מעבר קל, נידרות קרבה חברתית רמיון בין מקום למקום שלישית, מקורות ההשפעה הפורמליים להקמת השלטון המקומי בישראל היו שיטות משפט בעלות תפישה עצמית מובנת ופוליטי שבו לשלטון המרכזי יש כוח רב ואילו נבולות מוניציפליים היו בעלי השכיבות המעטה למדי.

באופן פורמטיבי, לוגיה זו יש שנו ביטויים משפטיים ציקניים הנמשכים למי תקמת המדינה ועד היום. הדישון הוא הכלל כי לשר הפנים יש שיקול-דעת רחב ביותר בנווא להחליט על שינוי גבולות מקומיים.¹⁶ תביטוי השנו הוא יכולות הפיקוח האזרחי על רוב פועלות השלטון המקומי המסודרות על-פי חוקי לשלטון המרכזי,¹⁷ יכולות המבטאות את כפיפותן של הרשויות המקומיות לשלטון המרכזי, וממילא מסמלות גם את "השכבות" של הנבולות העירוניים.¹⁸

16 ראו ביתר הרחבה להלן.
17 פיקוח זה נעשה או על-ידי סמכויות אשדור הניתנות למשרדי המשלה השונים, שמשמלותן למעשה כוחות "זוט" מוכרים על פועלות השלטון המקומי, וכן באמצעות התקציבים המוצרכים מן השלטון המרכזי לרשויות המקומיות ומצויים במקוילדעת רחב למדי של השלטון המרכזי. סכויות הפיקוח של משרדי המשלה השונים על פועלות השלטון המקומי אכן עצומות. אישורו של שר הפנים נדרש, בין היתר, לפועלות הבאות: תקציב הרשות, שעבר נכסי הרשות, כריתת חוזים על-ידי הרשות, הקמת תאגידים על-ידי הרשות, ועוד. אישור שר התענון נדרש, בין היתר, לשם עשיית הפועלות הבאות: מינוי מנהל כתי-ספר בתחום הרשות המקומית, קביעת אווירי רישום, ועוד. אישור משרד התחבורה נדרש לשם תצבת המודרים, סימון מעברי תצוית ועוד. כפי שהיאית במקום אחר, המעבר ממונה שבו הועברו רוב הכספים שניתנו על-ידי המשלה לשלטון המקומי באמצעות העברות כספים ספציפיות (כגון תמורת ארנונת רכוש) למבנה של העברות יגלובליות" מן המשלה לרשויות המקומיות (כמסגרת מענק האיוון) גרר עמו תגולה משמעותית בשיקול-דעת שניתן לממשלה – בעיקר למשרד הפנים ומשרד האוצר – בנוגע לסכומים המוצרכים לרשויות המקומיות. ראו בלנק "על מקומי של המקומיים: משפט השלטון המקומי, ביזור ואי-שויון מרחבי בישראל", לעיל הערה 4 וינוגרת, למשל, פניין ש"גם השליטה בתצביבים הניתנים לרשויות המקומיות על ידי המשלה מעיקה למשרד הפנים אמצעי לחץ על הרשויות לפעולה כיוון שהמשרד מכתבי להן".

או וינוגרת ריני רשויות מקומיות מתחזות חמישית, השונה, כך א) 5.
השופט דרנר, למשל, קובעת כי "פעילות הרשויות המקומיות מעוגנת בפקודת הצדדיות ובפקודת המועצות המקומיות. שתי הפקודות קובעות לרשויות המקומיות מותם מוגבל למדי של אוטונומיה ומכפפות אותן במידת רבה לשלטון המרכזי". כעדות לכך, השופט דרנר פורשת בהרחבה את סכויות הפיקוח של שר הפנים על פועלות הרשות המקומית, "לשם הפנים, אומרת דרנר, "השפעה מרכזית על פועלות של רשות מקומית. שר הפנים

18

כגודלה של רמת השרון – בערך ובקרוב – ולכל אחת מאותן אפרככיות העיפר הגדלה לעצמה? ואולי נחלק את תל-אביב לארבעה רבעים וככל אחד מאלה נערוך זמגרה לעצמו?²³ אכן, אומדן השופט חשין, "לא ידעתי מה בין חלוקה שרירותית זו לבין החלוקה בין תל-אביב לבין רמת-השרון, או בין רמת-השרון לבין הרצליה או בין רמת-השרון לבין תל-השרון, או כפר-סבא או רעננה, והרי כולן נוסקות זו בהן ולעצמים אף לא תדע אמת צבת גבולה, או אמת גבולה של רמת-השרון של רעננה".²⁴ בהמשך המאמר אדון בהשיות העובדה שהשופט חשין מנמק את שרירותיות הגבולות העירוניים בשוניים סמבולוגיים ואוריים שארעו בהרצות הזמן, מכל מקום, ברור שלטעמו של השופט חשין, ובכך הוא מכשא גישה רדיקלית ביחס למרחב, החלוקה הקיימת במציאות ותחלוקה החיפוטית (שאגבה קיימת) הנין שוות משקל בהיותן כולן "שרירותיות" סמבולוגיות.

תחלוקה שאגבה ככל הנראה מלאכותית או שרירותית לדידו של השופט חשין, הינה חלוקה לפי רציפות טריטוריאלי. קרי, כל גוש דן הינו גוש אחד לפי שישי בתוכו "רצף טריטוריאלי" – אין בתוכו שטחים בלתי-בנויים משמעותיים – ולכן אולי הנינו לבררד מן הגושה העירוני שכחה, נדמה שעל-פי השופט חשין אין כל הגבלה בין חלוקות מסוגיות טריטוריאלי, כגון בין תל-אביב ורמת-השרון, לבין חלוקות גופותיות, כגון בין רבעים ומצטנאות, כגון בין תל-אביב ונהלן לשעון כי השופט חשין אינו קובע את התריס האמורים (לא-קטעים) בתוך תל-אביב, נהלן לשעון כי השופט חשין אינו קובע את התריס האמורים באופן גורמטיבי, אלא מתאר בסדר-הכל את המצב הקיים, שכן בפועל, באמת אין עוד כל הגבלה בין "שוכים אלה, יש בכך מן האמנה כפי שצינתי לעיל, עם הלוקה הזמן, גבולות מקומיים שוקיפו ישובים טרוחקים זה מזה נעשו מעין שרדים שאבר עלוזה תחלה, שרשטים (משפטיים) על הקרקע בתוך מה שגמשה גוש מטרופולני אחר, יישובים שהיו מרוחקים זה מזה, כגון תל-אביב, רמת-גן ורמת-השרון, נעשו "אויש" אחר, במובן זה שאין צד כמעט) שטחים בלתי-בנויים החוצצים ביניהם, ככל שגודלן. ועם זאת, דומה שהשופט חשין סבור ששינויים אלה – גידולם הפזיז של היישובים, ריבוי האוכלוסין בהם, אמצעי התברור החדישים הממכרים ביניהם השינוי באורחות החיים של תושביהם – מחייבים שינוי במשפטיה של הגבולות המקומיים.

שכן השאלה אם "יש הגבלה" או "אין הגבלה" בין שני יישובים אינה יכולה להיות רק שאלה "עובדתית", וברורא שאינה יכולה להיות שאלה שהמענה עליה מסתכם במדידת המרחק ביניהם, גודל השטחים הפנויים ביניהם או מעברם של תושביהם מיישוב אחר לאחר במהלך יום עבודתו. השאלה מה מבחינן ומה ראוי שישבחין – בין תל-אביב לבין פנו ובינן ביי-בניים לרמה-גן אינה יכולה להיות רק שאלה של "מרחק" או של קיום או העדר שטחים בלתי-בנויים ביניהם מבחינן "המרחק" של השופט חשין, גם אם הוא מתיימר להיות תואר של המצב המצויאותי לברין, מתעלם משאלות של מדיניות ציבורית, כגון התצבת עלויות מרשור אחר לאחרות, מן התוצא שישי להשפעת עצמו על יצירת הגבולות או מחוקקים בין רשירות מקומיות, ומשאלות חשבותם של גבולות מקומיים בכלל לקיומן של קהילות אנטיטיות ולקיומן של "יזאנשים" המוכר לנו כיום. על כך אפשר בהמשך המאמר.

27 עניין רודנברג, בע' 283.
28 שם, שם (ההגשות שלי – י. ב.א.)

אזוריות – להגדיל את הכנסותיהן ממיסים עירוניים והשילש השכחה, החלו רבות מתן לתבוע את שינוי הגבולות העירוניים שלהן באופן שיקנה להן שליטה הכנונית ומיטיות בשטחים וככסים מניכרים.²⁴ כתוצאה מכך רבו כסוכי הגבולות שהגיעו עד לפתחה של בריה המשפט העליון, שנדיש לטוביה של כסוכי הגבולות בין רשירות ולסמכות שר הפנים לשנותם באופן הולך וגובר, אך שחר על החלטה העסקרנית ברוב סמכותו תדחה של שר הפנים.²⁵

אם עד לאזורונה היה הרציון שגבולות עירוניים הינם שרירותיים לא יותר מהתנה מובלעת בכסים החקטיינה המשפטית – תנחה שלא התגבשה לכירי אמינה ברורה – הרי שלאחלונה נמצא דובר מבין שופטי בית-המשפט העליון שהפכה לגלויה, בשיני פסקי-דין, ברעת מינעש, הבהיר השופט חשין את צמדוה לגבי שרירותם של הגבולות העירוניים כרדנו בתוכניהם לפתחה מגורים משוכים לתושבי רמת-השרון בלבד, העיר השופט חשין: "רמת-השרון נוסקה בכמה וכמה רשירות מקומיות; בתל-אביב רבה, בהרצליה, בהר-השרון, הוסף לכך רשירות מקומיות נוספות שהמרחק ביניהן לבין רמת-השרון, נמדד במאות מטרים – גבעתיים, רמת-גן, כפר-סבא, רעננה, פתח-תקווה, ראש-העין, בני-ברק – וידעת כי רמת-השרון אינה אלא רשות אחת בתוך אשכול רשירות הסמוכות במאה זו לזו, וכל הרשירות יחידות מוחות וצף טריטוריאלי כמו הני רשות אחת... הנה מבוזבזו של המנהל – מבהנתנה של המקינה – לא ידעתי מה טעם יש לתבוחין בין רשות מקומית לרשות מקומיות..."²⁶

השופט חשין מקצין את תחושת השרירותיות של הגבולות העירוניים כשהוא מעלה את האפשרות הזיפותמית שגם הרשירות המוכרות היו יכולות – לפי אותו הגיון בלתי-ברור של פיצול מטרופולני – להיות מפורצלות בעצמן: "הנה זו תל-אביב, הגדולה עשרות מונים מרמת-השרון, היעלה על הודעת כי תחלק לכל-יזכר אפרככיות שגודלן כל אחת מתן

513 Political Geography (2001) 20 ע' רוזן וא' חזן הליכים לשינוי תחומי שיפוט מוניציפליים: דמוקרטיה מקומית לעומת "שליטה מלמעלה" (תש"ס); ע' רוזן וא' חזן שינויי מוניציפליים והרשירות המקומיות הערביות (תש"א).

24 על-פי מבקרי-המדינה, בשנות השבעים הגישו רשירות מקומיות, בממוצע, 6.2 בקשות מדי שנה לשינוי גבולות. באמצע שנות התשעים עלה ממוצע זה ל-20.5 בשנה. לעייל תצדה 22, בע' 25-26.

25 ראו, למשל, שורת פסקי-דין משנות התשעים בנושא זה. בג"צ 2013/91 עירייה רמלה נ' שר הפנים, פ"ד (נז) 271; בג"צ 5445/93 עירייה רמלה נ' שר הפנים, פ"ד (נז) 197; בג"צ 2159/97 המועצה האזורית חוף אשקלון נ' שר הפנים, פ"ד (נב) 75. עם זאת, בית-המשפט פותח כללי בקרה דיוניים על פעולותיהן של חוזרות המקצועיות לקביעת התומי שיפוט מקומיים שאפשרו לו להתערב בכמה מן התחלעות לגבי שינוי גבולות מקומיים.

26 ר"ע 5817/95 רודנברג נ' משרד הכינוי והשיכון, פ"ד (נז) 232 (לחלן: עניין דתנבהא).

ושירותיותותם הוא כי לא נגזר משהו שבנבולות תת-מדיניותיים, בעניין עקיוני ובאופן גורף, אגם רציוניים. אחרים, פעמים רבות הפונקציונליזם והפוגמטיזם שבנבולות יכתוב דווקא כי נבולות עידונים בהקשר מסוים רציוניים והכרזיים, אלא שיש לחזים ולשנותם, או שפשוט אגם משנים דבר, ולכן הם יכולים להיות שם, ברם, תוכן החשוב הוא שהם הנפסים כסמלונגור ארנונית, מנולוגית; סמלונגוריה של שליטה, הנתסים בין סמלונגוריה השליטה והמתצעת על-ידי נבולות מונופיזליים לבין סמלונגוריות של תהבורה, תקשורת ועבודת יידונו בהמשך המאמר.

(כ) נבולות מקומיים כראשונים ועכשיים

במקביל לגישה הרואה בנבולות העירוניים דבר-מה טכני, מלאכותי ושירותי, קיימת הגישה המפוכה הרואה אותם דווקא כמה שקדם למדינה, תוצר אורגני של המארגנויות קהילתיות במדינה. גישה זו, הורף נהוגותה לעומת הגישה הראשונה, קיימת אף היא בישראל, ויש לה ביטוי הן בריון האקדמי ברבר נבולות מקומיים והן בדרקטרינה המשפטית.

גישה זו נסמכת על ההיסטוריה של הישוב היהודי בארץ-ישראל – פלשתנה המנדטורית, ועל כך שהקולות שונות התארגנו במסגרות התיישובות נפרדות עזר קודם למדינה, לפי גישה זו, ההתארגנות השטריטוריאלי של הקהילות השונות – וכן קיומם הפני והמשפטי של יישובים רבים – תרמו למצוה למצוה את חופצתה של מדינת-ישראל, לא זו בלבד אלא שירותיות מקומיות נפרדות אלא משקפות עדיין במידת רבה תכונים אתניים, דתיים, לאומיים ותברותיים, ועל-כן, כך גורסת השקפה זו, יש לתת תוקף לנבולות המשפטיים המשקפים הברלים אלה, בריון העשויי על הגליטיוניות המוסרית והתוקף החוקי שיש ואז שדאוי אולי שיינתן) ליישובים נפרדים לתודים ולערכים בישראל, שבה ועל-תה השקפה זו כמצדקה יישובים נפרדים לתודים (ולערכים).³² ממילא היא מצדיקה אף מתן תוקף משפטי נתק ביותר לנבולות מוניציפליים – למשל, ביישוב וכולת לתורהק אנשים מסוימים מיישובים מסוימים – על-סמך הברלים כסיסיים אלה, הנתפסים כקדמים למדינה הליברלית ולאחרות המושפשות שהיא מצדיקה לגורם בה.³³

לאחרונה קיבלו שאלות אלה משנה תוקף בעקבות פסק-הדין בעניין קריאה, שבו קבע

בית-המשפט העליון שהמדינה אינה רשאית להסתדרות תציונית קהילות ביישובה כי האחרונה מקיימת מדיניות בודדה של מניעת הנכרותו ליערכים אחרים המדינה, ואז כיצד 6688/95 קערדאן ב' מההל מקרקעי ישראל, פ"ד (1) 238. בעקבות פסק-הדין קיבלה הממשלה החלטה להמךן בתצויה חוק של חביר-המנסת דורקמן שלפיה יותר למדינה לקבוע כי יישובים מסוימים יהיו יישובים לתודים בלבד, תצויה החוק עוררה תדים רבים הן בישראל והן בעולם, וזו קודמתה מרעם לךך.

הרעיון שהמדינה הליברלית והאחרות במדינה הליברלית הינן מושפשות ואבסטרקטיות לעומת הקהילות והמשפיות של החוות הלאומיות, החתית, המינית, האתנית וכיומה אינו חדש אפן, במדינה רבה זו חיתת ההכנסת של המדינה הליברלית: לתעלות מעבר

במקרה השני נדרונה סוגיית השליטה של שמות דוחות ומקומות צוברת בשפה הערבית על-ידי רשויות מקומיות "מעורבות", שערכים ויהודים גם יחד מתגוררים בהן.³⁴ שוב ברצת מיעוט, התנגד השופט חשין לכפייית רישום השמות בערבית על השויות המקומיות, ואגב כך פיש את משנתו בעניין שרירות הנבולות העירוניים:

"הנבולות המוניציפליים של הערים נושאים צימם בימינו לא מעט שרירות. בהקשרים מסוימים – כגון לצורך תשלום הארונה – אין חשיב מן הנבולות שנקבעו, לא כן כחיי היומיום שהנבולות נעדי-משמעות הם במדינה רבה ואין הם מתווים תחום מחיים ופעילות לאדם, אדם יכול שיתגורר ריפו, בתחומיה של תל-אביב – יפן, מקום עבודתו יהיה בתולון או בבתי-ים או בתחומיה או בכל אחר מן הערים הנשקות לתל-אביב – יפן; ולעת ערב יצא לביילוי בעיר שלישית מאשכול הערים שתל-אביב – יפן במרכזן... וכך, מאחר שהתבתנה בין הערים המשבות לבין מקומות היישוב שסביבתיהן התנה היא שתמלאותיות רבה בה, נתקשה לייחד את תוכן ההו-לשוניות רק למשבות שלפנינו."³⁵

הטיעון של השופט חשין מתבסס על השדכות רבה כלפי "נבולות" – במידת כלפי נבולות מוניציפליים – וכלפי פורליזם וסיווגים קשיחים באופן כללי.³⁶ הוא בותן את הנבולות המוניציפליים באילו חיי מסרי היגיון פנימי או סבה – לפחות באילו אין עזל ("בימינו") סבה לקיומם (אף אם חמת בערב) – ועל-כן מנהל דיון מוסרי, פוליטי ועמוס בשקליל מודיעות במקומות שבהם המשפט מצטיק תוקף פורמלי לנבולות אלה. לריו של השופט חשין, אחרות הפיזית של הגוש המטרופוליני היא העובדה המפתחת המשטראלית הקבעת של עניין החשיבות שהמשפט אומר להעניק לנבולות עירוניים. הערבה שאנשים בעים ממקום למקום מרוקנת את משמעות הנבולות מתוכן, ומתן תוקף משפטי לנבולות נעשית מלאכותית חסרת היגיון. במשומע, השופט חשין מציג את קיומן של השליכות המשפטיות של נבולות עירוניים – ארנונה, למשל – כמצוי בניגוד לחוסר החשיבות ותוסר תרלונגיות של נבולות אלה ב"חיי היומיום": בילוי, עבודה, מגורים, הנבולות העירוניים מצגינים כ"מלאכותיים" לפי שאינם מתארים את מציאות החיים "היומיומית" כרהויותה, מציאות המלאפיימת בניידות קלה ופשוטה; מגורים במקום אחד, עבודת ברשות אחרת וביילוי בעיר שלישית.

אחר המאפיינים החשובים של גישה זו ברבר מלאכותיותם של הנבולות העירוניים

- 29 עניין עיראלה, לעיל הערה 2.
- 30 עניין עיראלה, שם, סעיפים 41–42 לפסק-דינו של השופט חשין, ביצי 448–450.
- 31 בעניין רוננברג העיר השופט חשין: "אם יאמרו לנו: ...והרי בכל קליסיקציה יהיו מקרי גבול (כגון בקליסיקציה לאורים, עליה נדבר להלן) אף אנו נשיב: אכן כן הוא; אלא שאיכות, צדק והוגנות של נורמות ושל קליסיקציות יקבעו, בין היתר, על-פי עוצמתם של מקרי-הגבול, וככל שתמעט התצומת הרי זה משותת בקליסיקציה על-פי גבולות מוניציפליים תחא עוצמת מקרי-הגבול רבה ביותר." עניין רוננברג, לעיל הערה 26, ביצי 233.

של הקהילה המקומית, בשונותה הקדמ-משפחית (ראונין התבוהי התפיסי³⁷) וביחודה עומד בניגוד בולט לעמדתו של השופט השני בעניין עזראל³⁸ ובעניין רוזנברג. המטיל ספק בקיומם של תבולות כלשהם בין רשויות במחוז המשודלולוגי. היא גם ניצבת בעימות עם המדיניות הרשמית שאמצעה ממשלת ישראל החל בשנות התשעים: איתור רשויות קהילות ביטול רשויות קטנות וקביעת גודל מינימום לרשויות מקומיות חדשות.³⁷

מבחינה היסטורית המשפטית, ניתן להצביע על כמה כללים וצרכנות במשפט הישראלי שבבסיסם מונחת הפיסה המתקדמת לציון האורגניות של הנבולות המקומיים, להבדיל מזו הרווחת אולם כשירותיים ומלומדיים. הכלל הפרוצדורי החשוב ביותר לעניין זה הוא יכולתם של רוב התושבים במקום מסוים ליום פיצול מוניציפלי או שינוי של גבולות העיר, כלומר, לבקש משר המנים לבחון את התאמת הנבולות המקומיים לגבולות "הקהילה". כלל זה נקבע בסעיפים 3 ו-8 לפקודת העיריות,³⁸ וניתן לראותו כמבסס את הניקוז בין הגבולות המקומיים לבין הגוף ההכריזי המתגורר באותו מקום. עם זאת יש להתחמס למשמעותו של הכלל בעירובן מוגבל לנוכח העובדה שההחלטה בדבר שינוי הגבולות מטורה, בסופו של דבר, לשיקול-דעתו הרחב מאוד של שר הפנים. נוסף על כך, פסקת בית המשפט העליון דיללה באמור את משקלה של יוזמת בני העיר והתחייטה לשיקול-דעתו של השר כאלו ההרכיב נותר בסעיפים האמורים.

כללים משפטיים נוספים המשקפים תפיסה אורגנית וראשונית של גבולות מקומיים בישראל הם אותם כללים המעצבים לרשויות המקומיות סמכויות ותחומים בתחומים

מדיניות זו באה לידי ביטוי בכמה אופנים. ראשית, בהיקונים לפקודת העיריות ולפקודת המוצעות המקומיות שקבעו מספר מינימום של תושבים שיוכלו להתאגד כרשות מקומית חדשה. בשנת 1993 נקבעו מספר מינימום זה לשלושת אלפים, ובשנת 2000 הועלה מספר מינימום זה לחמש אלפים. ראו היקונים משנת תשי"ג (לשלושת אלפים) ותשי"ט (לחמשת אלפים) לענין 3 לפקודת העיריות ולסעיף 1 לפקודת המוצעות המקומיות. שנית, במדיניות הממשלה לאחד רשויות קטנות קיימות במטרה לצמצם את מספר הרשויות המקומיות בישראל. ראו מ' מועלים "תוכנית האוצר: צמצום הרשויות המקומיות" האריך 30 (בני 2002).

38. סעיף 3 לפקודת העיריות עוסק בהקמת עירייה חדשה, וקובע כי תקמתה יכול שתהא יוזמה של השר או של רוב תושבי "אזור מסוים", כלקמן: "ראו השר כי רצוי תהא שתושבי אזור פלוגי - בין שזוא, כולו או מקטנו, בתחומה של עירייה ובין אם לא - יזמי עירייה, אם משום שזו משאלתם של רוב תושבי אותו אזור ואם מטבה אחרת, רשאי הוא לצוות על עיריית הקמה בדבר אותו אזור ובמשאלותיהם של תושביו, על-ידי ועדה...". סעיף 8 לפקודת העיריות עוסק בשנינו של תחום עירייה, וקובע שאף שינוי כאמור יכול שיהיה יוזמה של השר או של רוב תושבי העיר, כלקמן: "ראו השר [תפנים] כי רצוי הוא לשנות תחומה של עירייה פלוגית, כפי שזוא מתואר בתוספת הראשונה או כפי שחוקר על-ידי השר מוכח סעיף 3, להחליבו או לצמצמו - אם משום שזו משאלתם של רוב בני העיר ואם מטבה אחרת - רשאי הוא לצוות על עיריית הקמה בדבר תחום העירייה על-ידי ועדה עסקית...".

לגישה זו ניתן ביטוי באחד ממסמכי המדיניות החשובים בנוגע לשלשון המקומי בישראל. בדי"ת שהוגשה הועדה הממלכתית לענייני השלשון המקומי (ועדת נזכר), בשנת 1981, באמר כך:
 "מדינת ישראל מורכבת מתערובת של קהילות, כולל קהילות מקומיות. על סמך תקמתה של מדינת ישראל באמצעות הוועדה המרכזית היא מורכבת מיסודים מקומיים רבים אשר דרכם הוקמו ישובים אשר התאחדו רק בשלב מאוחר יותר לקהילה לאומית ובשלב עזר יותר מאוחר למדינה. ככה זה היה בין שדובר במרכיב הריאיונות שנוסדו על פי בריחות שנתנו בין המיישבים הראשונים בדרך האחרון של המאה ה-19, בקיבוצים ובמושבים שנוסדו לראשונה בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה, בערים שדובן נוסדו כשכונות נפרדות לפני שהתחברו לערים, או במוצעות האזוריות שזינן פדרציות של ישובים הקלאיים. במובן זה מהות מדינת ישראל, בדומה לשווייצרית ולאיתר³⁴, מדינה שצמחה על סמך קהילותיה המקומיות ולא דומה המדינה שנוסדה כדי לשלוט בהן."³⁴

התפיסה כי גבולות תת-מדינותיים הינם טכניים ואף קודמים במובנים רבים למדינה עצמה באה לידי ביטוי גם בהתפלגותו האופרטיביות של ועדת נזכר, ולא רק בורטויקה שלה. הוועדה בתנה את התפטרות לאחד רשויות מקומיות רבות ולחשיטת מחוש (ובאופן שונה ביותר) את מפת הרשויות המקומיות, אולם פסלה אותה שמתוך דבקות בעיקרון שרשות מקומית, ואפילו קטנה היא, משמשת כחא יבסיס של תכנה דמוקרטית ולכן יש מקום לבסלה ע"י מיזוג עם רשויות אחרות רק במקרים קיצוניים...³⁵ הוועדה העריפה את הפתרון של חקמת "מוצעה תבולת" - מסכה על-מוניציפליית - שזוהת אמורה לאפשר לרשויות חקטנות לזכות ביהודנות לגודל של מסכה מוניציפליית גדולה מבלי לותר על עצמאותן הפוליטית וללא שטוש אופייני התרבותי תופשי"³⁶ הדגש המוסים בקרימונות

לפרטיקולרי תוך יצירת שוויון אוניוורסלי (אם כי זוהי אוניוורסליות בעירובן מוגבל לאור הכיסי הלואמי שלה) המבוסס לא על דת או אתניות, כי אם על אורחות כללית ושווה ברם, וחקרים רבים מצביעים על תכישלון של חזותות תחת בניכוש סביבת החדות חזקה, ומכאן נובעת לפעם ר' חזרה" והנהייה של רבים לחזותות פטרטיקולריות ש"קמו" למדינה הליברלית. אני שם את הפונתים "חזרה" ו"קמו" במרכיבות בעקבות מלומדים שמוצביעים לא רק על הפיסקטיות שבוהות הלאומית, אלא גם על הפיסקטיות של קהילות וחזיות "מקוריות וראשוניות" ש"קמו" ללאום, ועל פעולות החיזון האקטיבי שנודשו (ועדיין נדרשות) כדי לייצר ולהחזק אותן. הלאומיות והמדינה הליברלית חקטורת בשבחה ורוסן של אלה לחזיות שונות ונתמסות ככפופות לחן - אתניות, גזעיות, חזיות - מצינות בלבי של דיון אקטי פורה ומקורף ארת היריעה של מאמר זה (נותראי של הערת-ישוללים זו) מלהכיל אפילו את קצהה. ראו לדוגמה כי אנדרסן קהילות מודמינות נרחב ד' דאור, תשי"ט.

34. הוועדה הממלכתית לענייני השלשון המקומי, דין וחשבון (1981) 11 (להלן: ד"ת נזכר).
 35. שם, בע' 101-102.
 36. שם, בע' 107 (התגשות של - י ב').

לכאורה, פסקי-הדין בעניין גרילברג פוסק בחלקה הטמכנית בין השלטון המרכזי והשלטון המקומי. השופטים חשונים דנים בהרכיבי הביזור שהתרחשו בישראל ובגילאיות פוליטיות שונות של דהסי שלטון מרכזי ושלטון מקומי. על פני הדברים, השופטים מנסים לקבוע את תחומי הפעולה הלגיטימיים של השלטון המקומי אל מול השלטון המרכזי, תוך תחמוצות עם השאלה אם המשך הריבונות הישראלית בגולן הזנה עניין לישות המקומית לעצמה בו לא. אלא שאגב כך עולה לדיון הנושא הגיאוגרפי וההתנהגות של הישות המקומית לשימור עצמי, השופט שלמה לזין קובע כי מקובל עליו של-מנהט שיישאו בסמכות, פעולות הישות המקומית צריכות לשרת "אינטרס לוקלי". ברם, מכך שבוללות המדינה נהנים, המובן מאלץ, עניין "לאומי-כללי" אין להסיק שאין הם יכולים להיות "עניין מקומי" גם כן.

השופט לזין קובע, כי במקרה הנדון, שאלת הריבונות בגולן – מעבר להזיחה סוגיה פוליטית לאומית-כללית – היא גם עניין מקומי של הישויות המקומיות בגולן, לפי שהן אינטרס לוקלי שלהן להמשיך להתקיים:

"התגיון תפוס מורה, כי המוצאות רשאיות לעשות כל אשר לאל ידן – במסגרת החוק – כדי לשמור על קיומן ואין לך אינטרס לוקלי חשוב מזה; לשון אחרת: שאלת ריבונות ישראל ברמת הגולן, הנה שהיא כרוכה במדיניות ארצית או לאומית – המצויה בתחום פעולתו של השלטון המרכזי – שמונת בחובה גם אינטרס מקומי מובהק השונה מהמשך לנושא האפור של שאר המדינה."⁴⁴

לשיענה, ניתן לקרוא צמחה זו כאנטיטתה לעמדה הורמוניטית שלפיה נבולות מקומיים אינם אלא הוצר של הלוקה סכנות ושרירותיות שהשלטון המרכזי יכול לבטל או לשנות כרצונו בהנאם להטרתו המשתנה. למעשה, השופט לזין קובע כי נבולות מקומיים הם כבישי להתארגנות קהילתית, לקיפוח של קהילה פוליטית נפרדת מן הקהילה הפוליטית הלאומית: "כידים מהפקדת הישות המקומיות כמניין קהילה מדינית."⁴⁵ לחווקו צמחה, השופט לזין חוזר על צמחה של ועדת זנבר כי "ישראל היא מדינה שצמחה מתוך קהילותיה המקומיות ולא נוצרה כדי לשלוט בהן."⁴⁶

2. התפיסה הטכנית של סמלולוגיה ונבולות מקומיים

חוק ההבדלים התאורטיים והמעשיים בין שתי התפיסות האמורות, ברצוני להתייש דווקא את הקונסנטוס התאורטי שעליו הן עשונות: בין אם הנבולות המקומיים נחשבים ככפפים "למלעלה" (על-ידי השלטון המרכזי) ובין אם מקורם "מלמטה" (הקהילות השונות), הם מוזנים עדיין "שכנולוגיה" לאזון ההכרה והמדינית, קרי, גם לפי אותם המתוקים בעמדה כי השלטון המקומי אמור לשקף התארגויות קהילתיות אורגניות.

- 44 שם, בע' 15.
- 45 שם, בע' 18.
- 46 שם, בע' 12.

ממונים, ובכך הם מוזנים "איך גיטא" לסמכויות הנפיקה הרבות של השלטון המרכזי, שהוכרו לעיל.³⁹ כללים אלה מאפשרים למעשה לקהילות המארגנות ברשויות מדיה מסיימת של שליטה עצמית וביטוי "זואפי הייחד" של הקהילה, בין היתר, ניתן למנות עם כללים אלה את החקיקה המגדירה את סמכויותיו של הישויות המקומיות בתחומים מוזנתים, כגון רישוי עסקים, חינוך, תרבות ועוד.⁴⁰ ההשפעה שיש לחינה הפוליטית והמשפטית המתחמת על-ידי הנבולות המקומיים – הלא היא הישות המקומית הנבולות על-ידי תושבי הישות – בתחומים מוזנתים אלה מעידה הלכה למעשה כי הנבולות המקומיים אינם תלויה שידירות לגמרי. שהרי אם היה שרטוט הנבולות המקומיים שרירות מלאכותית לשים נוחות מנהלית בלבד, לא היתה כל הצדקה למונן סמכויות מנהליות של להבדיל מסמכויות "טכניות" שאין בהן כל שיקול-דעת של המש – לנופים מתליות – להבדיל מסמכויות "טכניות" שאין בהן כל שיקול-דעת של המש – לנופים מנהליות של הישות.⁴¹

לגישת החוגגת מן התפיסת של נבולות כשרירות מנהלית של השלטון המרכזי נמצאה תמיכה גם בעמדתו של השופט שלמה לזין בעניין גרילברג.⁴² כללכו של עניין גרילברג עפדה הסוגיה השנויה במחלוקת פוליטית בדבר נסיגתה האפשרית של ישראל מרמת-הגולן בתמורה להסכם שלום עם סוריה. הימים היו ימי שלהי משלחת רבין, וקבוצה של רשויות מקומיות ברמת-הגולן שמו לתן למסרת "לפעול באופן חוקי לשים שמיורת המשך ריבונות ישראל בכל שטח רמת הגולן".⁴³ ובכלל זה על-ידי פעולות שהתלוות פוליטית, מסעות פרסום ומוציגים ארציים. בעתירה שהגישו תושבים אתרים רשויות מקומיות בגולן נטען כי הרשויות חרגו מסמכותן. בכך שתשתמשו בכסף שנגבה מן התושבים במטרת המיסים העירוניים למימון הפעילות הפוליטית האמורה, לפי השינה, לרשויות מקומיות אין סמכות לפעול אלא בתחומים שהוסמכו להם בחוק, ואין בכוחן לפעול בנושאים בעלי משמעות פוליטית כלל-מדינית השנויים במחלוקת קשה. ברוח דעות פסק בית-המשפט כי הפעולה הזתה בסמכות וכי בכוחן של רשויות מקומיות לפעול למינן שפירא על עצם קיומן.

- 39 ראו דיון בהערה 17 לעיל.
- 40 ראו לדוגמה חוק רישוי עסקים, תשי"ח-1968, סעיף 5, ס"ח תשי"ח, ע' 204; חוק לימוד חובה, תשי"ט-1949, סעיפים 1, 3, 7-8, 15, ס"ח תשי"ט, ע' 287; חקנות חינוך ממלכתי (העברה), תשי"ט-1959, סעיפים 1-2, 9-12, 12, 17, 12, 13, 20-21, 49-64, ס"ח תשי"ט, ע' 307.
- 41 ע' 898, 1160; פקודת חינוך [נוסח חדש], תשל"ח-1978, סעיפים 18-16; חוק החבון ותבנית, תשי"ב-1965, סעיפים 2, 6א, 7, 12, 12, 13, 20-21, 49-64, ס"ח תשי"ט, ע' 307.
- 42 רק לשי דוגמה על-פי דיני רישוי עסקים, מוצעת הישות המקומית היא גם ישות חרישית והאחרית על מנן רשויות עסקים בתחום הישות, קרי, בתחום הנבולות המקומיים. ככיו, מוצעת הישות אחרית על קביעת האזוריים שבהם יתרו טיגי פעילות שונים, כגון הפעלת תנויות לממכר מוצרי פורנוגרפיה, השמעת מוסיקה בבית-קפה, הפעלת בתי-יעוץ שונים, ועוד. ראו דיון בהמשך המאמר, בסקס העמוד להערה 84-86.
- 43 עניין גרילברג, לעיל הערה 18.
- 44 מתוך תקינה עמדות יישובי הגולן, מצוטט בעניין גרילברג, שם, בע' 7.

הזיה סדירה ומיישבת; ושקבנותה צבאה ושלטוניה תהא קשה להפניסה בידו האויב אך קלה לניחול.⁴⁸ היוונים בצרכים – הן החומריים והן הנפשיים – מובילים את אריסטו לדון בנוהל הפיזי ובארכולוסין האופוזיציוניים לעיר. אהה מאמת-המזיזה השוהבת ביותר לקביעת פרמטרים אלה הוא הצורך לראות את כל ששה העיר ואת כל האוכלוסייה שלה בימבט יחיד,⁴⁹ סינאופטי.⁵⁰ הטיבות לכך רבות: קל יותר להגן מפני אייבים על עיר שנתהן לראותה במבט יחיד, וגם לשלישי העיר קל יותר לשלוט באזרחים באופן התי. קל יותר לזהות את הוויזם, לאתר אותם ולפקח עליהם; בעיר גדולה וצמופה מדי הם יכולים להישמע בקרב האזרחים ולהיעלם.⁵¹

עוד לפני אריסטו עסק אפלטון בתצורה המרחבית של הפוליס כטכניקה להשגת הפרוגרמה הפוליטית-המוסרית שלו. בהחזקתם קבע אפלטון שיש להקפיד על מגבלה ארכולוסית של לא יותר מהמשל אלפים וארבעים בת"א.⁵² בעיר 51 לשם השגת מטרה זו ניתן, מציין אפלטון, להגביל את הילדה או אף לשלוח את עורפי הארכולוסין לקולוניות חדשות מחוץ לפוליס.⁵³

הוגים מודרניים, לפחות החל במאה השש-עשרה, עסקו באופן אינטנסיבי בניסיון לקשור בין הסדר הפוליטי והמוסרי הרצוי לבין הארגון המרחבי של בני-אדם, תוך שמת דגש בעקרון המגבלה על גודלה של העיר. בתחילת המאה השש-עשרה, בהמשך למטרות של אפלטון ואריסטו, שקשור באופן תברור ביותר את הפרוגרמות המוסריות והפוליטיות שלהם לבין הארגון המרחבי הרצוי (הומציוני) של אנשים, כתב תומס מור (Thomas More) את "צירוף הנודעה אוטופיה".⁵⁴ צירוף זה – והסוגה (ז'נר) שייסדה – מסמלת אולי יותר מכל את הדקף המודרני להכנין ולהגביל את המציאות מן ההתחלה: מרחבי, משפחה, תברות, חוק ואף יחסי אנושיים אלגמטריים, כגון אהבה, תכנון תברתי מסוג זה אמור לפסור את האנושות מן הרעות החולות שבאו עליה בעבר כתוצאה מפנצי חטבע, קיצר-הראות האטישי, אידיעת המדעים ועוד. לתכנון הפיזי של אוטופיה ולחקופיה על מספר מרחבי של אנשים בכל "עיר" בתוך אוטופיה יש חשיבות עליונה. מור נוקב במספר של ששת אלפים בת"א בכל עיר.⁵⁵

48 181 at p. 1330b(35)–1330a, *ibid.*, Aristotle *Politics*, אריסטו אף מתעב על המיקום הרצוי לעיר מבחינת מוג'האוריי, לפי שזה משפיע על מוג' התושבים. *Ibid.*, 1327b(19–30), at p. 175.

49 עניין זה מודגש פעמים מספר. ראו: 173 at p. 1327a(1–2), *ibid.*, 1326a(25), at p. 174.

50 173 at p. 1326a(20–25), *Ibid.*, אפלטון דוחקו 169–170.

51 אפלטון, שם, שם.

52 בכל בית-אב בין עשרה לשישה-עשר בנידים ומספר לא קבוע של קטינים. הישוב מתיי מגלה כי מדובר בממצעי של שבעים ושמונה אלה בנידים בכל עיר (בין שישים אלה לתשעים ושישה אלה, ואם מוסיפים לכך קטינים – הרי שגודלה של עיר מוצרעת

שרטוטם של גבולות מקומיים דווקא במקום מסוים אמור להתגשים מטרות תברתיות, כגון זכות קהילות להגדרה עצמית, לכידות קהילתית וסולידריות אנושית. זאת, ברומה לאלה הסבורים שגבולות מקומיים הם טכניקה להשגת מטרת "אחרות", כגון שיוויון, ניתוח ייעול של משאבים ציבוריים או חינוך להמוסריות. גוסף על כך, שמי הגישות גם יחד שותפות לעמדה כי גבולות מקומיים מושפעים – או לפחות ראי, שיהיו מושפעים – מאמצעים טכנוניקיים משתגנים. כפי שאמכר, איני מויען כי עצם הערובים מקומיים לשם הסדרת המרחב והתברות (אינסטרומנטלי) במובן זה שהוא משתמש בגבולות מקומיים הוא משפיע על המרחב והתברות בעייתית או רעה. כל שאני מויען הוא כי אם המשפט אכן מסדיר גבולות מקומיים כטכניקה של שליטה מן הדאי שהרכב יעשה על-פי שיקול מדיניות נחוצים והמונימים, תוך שהאופציות השונות להסדרה ממופות ויודעות לשחקניות השונים בשדה. גוסף על כך אני סבור כי שיה מדיניות מהסוג שאני שואף לקדם אסור שהחליף את הדיון המהותי בברכ מחמתו של האנושי, הקשור בטבורו לגבולות המקומיים.

א) גבולות מקומיים כטכנוניקוה להסדרת התברות המדינה

הגישה שלפיה גבולות מקומיים הינם סוג של טכנוניקוה או טכניקה להסדרת התברות – "הינדוס תברתי" – ולא-הגון המרחב המדינתי אינה מיוחדת למשפט. אף שאת השורשים של הגישה הטכנוניקוה לגבולות מקומיים ניתן לאתר עוד במחשבה היוונית על הפוליס, הרי שמטרת מסודרת של השיבה על גבולות מקומיים כעל טכניקה להסדרת התברות והמרחב הינה "מודרנית" יותר: למן המאה התשע-עשרה, וכרת שאת למן המאה השמונה-עשרה, החלו הוגים רבים לעסוק בשאלת גודלה הרצוי של העיר ובקביעת גבולותיה. במסורת זו נוטלים חלק תהומניציית רבים, ובין היתר: פוליטופיה, סוציולוגיה, כלכלה, גיאוגרפיה, תכנון ערים ומשפטים. כשיף זה אסקור מסורת מהשברית זו באופן קצר ותמציתי.

גבולות הפוליס היוונית הני נושא לדיון מעמיק כבר בכתבי אפלטון ואריסטו, בעיקר כחלק מן העיסוק במגבלות שראוי שיושלו על כמות הארכולוסין של הפוליס. אפלטון ואריסטו תמיינו למעשה כי ריבוי עירי-המדינה היוונית הוא מציאות שאין להדהר אחריה אולם העמיקו בשאלה מדוע בכלל האדם מתארגן בערים וכיצד נקבעים גבולות העיר. כפי שאפשר בפרק הבא, המהשבה היוונית היתה שילוב של תפיסה טכנית ולא-טכנית של גבולות מקומיים, ככך שמת גיטא, היא התבססה על רעיון שגבולות העיר הם טכניקה להסדרת התברות וגם מושפעים מן האמצעים הטכנוניקיים שעמדו לדיון היווני; ומאידך גיסא, שגבולות העיר הם תשובה לשאלה מהו אדם וכיצד ראוי שהאדם יהיה את חיות.

אריסטו מדינתי את הצורך בתכנון מדויק של השטח שבו תמוקם העיר כדי לודעה את התאמה לערכים שהיא אמורה למלא: יש לודעה שיהא ממצא במיקום אופטימלי מבחינת גישה ליבשה ולים גם יחד ובמיקום שבו תוכל לקבל בקלות תוצרת חקלאית ושאר מצרים הנחשבים לה.⁴⁷ כמורכך נדרש שהעיר תהא ממוקמת כך שהמספק מים ואוויר אכרתיים

47 174 at p. 1327a(5–5), Aristotle *The Politics and the Constitution of Athens* (להלן: *Aristotle Politics*).

דילול כוחו המשפטי של תת-היחידות השטריטוריאליים בתוך תפוצציה מובטחת שזכויות המיעוט בתוך אותן יחידות יישמרו. לפיכך, "הגדלת הספרה" אין משמעה אצל מדיסון הגדלת במידת נפישת של תצרים (או של המדינות), אלא הכפפת לשלטון הרוב בכל תפוצציה.⁵⁶

השאלה של שרשוס נגובלות המקומיים עולה אם-כך בעת החדשה בהקשר של תופעת מסגרת-העל הפדרליזציה החדשה בעולם המערבי לפני המאה השמונה-עשרה: מדינת-הלאום או הפדרציה. הערים הנפוכ למסגרות תת-לאומיות, ונגובלותיהן החלו להתפרק בפניצולם בתוך מסגרת-העל החדשה, והיא המדינה מסגרת פוליטית זו התפרקה גם באופן רבא: אליטות לאומיות החליפו את האליטות המקומיות, ולשם כך נקשק להפוך את "המקומי" למשהו שניתן לדעת אותו בקלות, להתמצא בו באופן מיידי גם בהיעדר ידע מקומי בר-שליטה. בספרו המונומנטלי לדאת כמו מרינה (Seeing Like A State), גיימס סקוט (James Scott) מראה כיצד רוב המונרכיות השטריטוריות לתכנון ולהיגודים הוברה מחדש – קולוניאליזם, קומוניזם, סוציאליזם, קפיטליזם – שטפו לתן למטרה לפקח, לנהל, לשלוט ולדעת את "המקומי".⁵⁷ בין היתר, סכמות אלה כללו תוכניות מודקדקות לגבי תרשויות ומקומיות תשוות (ערים וכפרים גם יחד): מה יהיו נבילותיהן, מה יתא נדלן, כיצד ייראו ועוד.⁵⁸

מלומד המשפט ריצ'רד פורד (Richard Ford) טוען, אף יותר מסקוט, כי "המקומי" לא-סמס דרכו או פוקח על-ידי המכרים הלאומיים החדשים, כי אם תומצא על-ידיהם: תפרוקט של המצאת הלאומיות ככלי תוכוח גם את יצירת "המקומי"; את הגשת התבדלים המקומיים; את טיפות השונות האזוריות; את המצאה עצם הרבר – אותו "מקומי" – שאלומי "מתגבר" עליו ומתעלה מעליו.⁵⁹ פורד מדגיש כי הקהילות המקומיות עצמן הומצאו במידה לא-מדעית על-ידי אולם פרויקטים לאומיים שימשו להכיל אותן ולהעלות מעלתן. למעשה שימשו תרשויות המקומיות והקהילות המקומיות סכנות שאמצעותן ביססו האליטות הלאומיות את "הלאומיות", תוך שתן מתבוננות מן האליטות המקומיות, שנופכו, נגרה ובריה, לפרובנציאליזם ו"מקומיות". פורד מתיק שאופן זה לצאת נגד התפיסה המקובלת שלפיה המרכז הלאומי "מרכב" את המקומיות שאקדרימה ותשדומה את הלאומיות, וטוען כי המקומי הומצא יחד עם הלאומי, ושניהם מדימויניים ופיקטיביים באותה מידה. אדרבה, לא רק שהלאומי אינו מרכב באמת את המקומי, אלא הוא אף תורם לשגשוגו על-ידי מנגנוני הפיקוח והבקרה של השליטון המרכזי.⁶⁰

56 א. המילטון, ג. מדיסון, ג. ג. הפדרליסט (תרגום א. אמיר, 2001) 44-50.
 57 J.C. Scott Seeing Like A State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed (1998).

58 Scott, *ibid.*, at pp. 53-59, 103-146.
 59 Ford "Law's Territory", *supra* note 11.

60 נבילות דלציל פורד עוקב בריקוח רבה אתר הנתונה שחציע מישל פוקח לשה על המדינות, וטיישים אותו לשה על "המקומיות". בניגוד למה שפוקח להשוב, טען פוקח, "השהודר המדיני" של המאה העשרים לא החליף משטר של דכוי והיעדר מדיניות בהתפש

אוסופיה של מור תהא אקידרד בהידוש העניין המודרני בתמות של שליטה על כמות האוכלוסין ועל הנבילות העירוניים. תמות אלה שבות ומופיעות לא רק בכתביה של פילוסופים, כי אם גם – ובציקר – בתומי-הדעת השונים השייכים למדעי האדם שהתפתחו במאות השנים האחרונות כדי לספל במרחב המדינה האנושית: גיאוגרפיה, תכנון ערים, כלכלה ומשפט. תחומי-דעת אלה התפתחו – במקרה או שלא במקרה – עם צמיחתן של מדינות-הלאום, תהליך שבמסגרתו יש לקרוא את העניין "הפולדריש" בגודלן של הערים ונגבולותיהן, לפי שניתן לדאות מדבריו של הובס. לפי הובס, בספרו מהמאה השבע-עשרה לוחין, עיר גדולה מדי מהווה סכנה לשלמות המדינה, אותה פולישת חדשה המופיעה באותה תקופה: "חולשה אחרת של מדינת-קוויילה (commonwealth) הוא גודל מופרז של עיר, ומאפשר לה לספק, מתוך תוהמה שלה, את מספר האנשים ואת תכסה הנדרש לצבא גדול."⁵⁹ כלומר, תפעם אין אלה ערי-המדינה הוונגות או תצרים תעצמאיות של ימי-הביניים, כי אם ערים המצויות ברוסים דאלקטיים עם מדינות-הלאום החדשות השואפות לבסס את ארצותן בכלל השטריטוריה הלאומית.

נבילות הערים וגודלן תופכים איפוא, תהל במאה השבע-עשרה, לזירה של מאבק בין תכוחות השונים הנאבקים בינם לבין עצמם בתוך מדינות-הלאום הנבונות כדומי העולם ובין אידאולוגיות שונות לגבי דרכי הארגון העירוני לתורה, ואם הובס מבין כי עיר גדולה מדי נהפכה לאיום מכהנת המדינה, תרי שגיימס מדיסון בארצות-הברית מסביר כי הדרך לתבטח את יציבות הפדרציה היא על-ידי הגדלת תפורה הפוליטית הולונגטיית ודילול כוחן של תת-היחידות השטריטוריאליות; כלומר, הדרך תינה תגדלה "משפטיית" של הוודרה הפוליטית שבה יתקבלו ההחלטות החשובות (הספורה הולונגטיית תינה הפדרציה, ולא העיר או המדינה), ולא קביעת מנגבל פיזית על גודל הערים או המדינות. מדיסון עוסק אומנם במדיניות המרכזית את הפדרציה, ולא בערים, אולם ההגיון והה: על-ידי

באוסופיה עולה על מאה אלה תושיבים. כפי שעורך מהודרה קיימברידג' של הספר "אוסופיה" מעיד, רבר זה הופך את הערים באוסופיה לגדולות מרוב הערים בארצותיה של אותה עת. ראו: p. 55. More Utopia, *ibid.*, at p. 55.
 59 ראו: T. Hobbes Leviathan (Pelican Classics, 1980) 374-375.
 60 חלק מן המאפיינים הקשים של "אוסופיה".

יעדים התחייבת שונים, אכן, ניתן לומר כי בין אם גבולות מקומיים נתפסים כסכנתגידה המוגנתות "מלמעלה למטה" על-ידי אלטיות לאומיות המנסות להגביר את אחיזתן בכלל הטרטוריה הלאומית ובין אם הם סכנתגידה שהמקורה המקומית מטרידה באמצעות ענייניה שלה (שומרה על לכידותה, מנוחלת את עצמה וכוומיה), גבולות מקומיים נתפסים כסכנתגידה, כאמצעי לשמירת מטרות אחרות, מהותיות⁶¹. בין אם גבולות מקומיים מהותיים כמלאכותיים ושרירותיים ובין אם הם נדמים כאורגניים וכנובעים מהארגונויות ספונטניות של קהילות שונות המאכלטות את הטרטוריה הלאומית, הם נתפסים, בסופו של דבר, כסכנתגידה משפטיה - אך גם כלכלית, מרבית, תברחת - להסדרת התברכה בטרטוריה המדינתית.

כחלק מן התפיסה שגבולות ציורניים הונים אמצעי - סכנתגידה משפטיה מרחבת - להשגת מטרות שונות, קבע לאורונה בית-המשפט העליון בישראל באופן מפורש כי "שיקולים גאוגרפיים, דמוגרפיים, סוציולוגיים, כלכליים, ועוד" הינם שיקולים ענייניים ששר הפנים רשאי לשיקול בבואו להחליט בדבר שינוי תחומה של רשות מקומית.⁶² גם שיקולי השפעה על איכות הסביבה הינם שיקולים שהשר רשאי לשיקול בדונו בשינויי גבולות ציורניים.⁶⁴ קרי, גבולות ציורניים אינם אלא סכנתגידה שנוצרה לקידום מטרות שונות ומגוונות: כלכלית, תברחת ואחרות, בין שהן "של" המדינה ובין שהן "של" הקהילה המקומית.

(כ) גבולות מקומיים כמושפעים מאמצעים סכנתגידהיים

עם התפתחות המטרות "התכנוניות" האמורה, התחזק הרציון שגבולות מקומיים, אף שום "אמצעי" שניתן לעצבו בהופשות על-פי התרכים התברתיים השונים, הם גם "אמצעי" של כפייה סכנתגידה. במילים אחרות, גבולות מקומיים המבררר כמוכרעים לא רק על-ידי רצון (תברת), קהילתי או מדינתי, כי גם על-ידי כוח סכנתגידה.

בהלק זה אראה כי עצם הרציון של מגבלה על האוכלוסין היה כורך מתחילתו במתשה ותקשורת הגויה הכוללת לשנה אנושי וסותרות מקום למקום ויכולתם של אנשים לזאת זה את זה ולקשר זה עם זה, אם הציור אנושי מתחילתו למקום ומתחילתו של אנשים לזאת ולו באופן מוצרי, ואם עליה לשבור על לכידות קהילתי, על גודל האוכלוסין שבצירי לשיקוף את תרכים הנכסיים הללו בהתאם למצב הסכנתגידה שבו היא מצויה.

(1) אידיאל המספקיות העצמית

אתה התמות הקבועות בהשיכה על צדים הינה כי העיר - כפיטי תומרי ופזי, תקוק באבן ובברל, של קהילה אנושית - הינה מלשיר, סכנתגידה אם תוצו, שנועד להגשים את שוארם שואף להיונת: מספק ליעצמו (self-sufficiency). השאלה מה מייחד את הווינו לעומת

61 ברצ' 2159/97 מונעה אודות חוף אשקלון נ' שור הפנים, פ"ד נבנ(1) 84, 75 (להלן: עניין חוף אשקלון).
62 עניין חוף אשקלון, שם, ברצ' 85.
64 עניין חוף אשקלון, שם, ברצ' 85.

הרשיבה "האזורית" שהתפתחה בארצות-הברית ובמדינות מערביות אחרות החל בשנות השבעים המאוחרות של המאה העשרים מבטאת אף היא באופן מובהק את התפיסה השכנת של גבולות מקומיים, באשר היא מתמקדת ברעות החולות הנגמרות כתוצאה מן תפיסת של אזורים מטרופולויניים לעשרות (ולעיתים למאות) רשויות מקומיות נפרדות: התצוות שלילית, דיכוי מיותר של הוגנותם ביודוקרטיים ופגולותם, אי-שוויון ופצרים בין קבוצות תברתיות, ניצול לא-יעיל של משאבים ונזקים לסביבה.⁶¹ הסיבות שהזכירן לפיצול בין רשויות ושתרומות להתצוות נתפסות כתיטוריות, אידיאולוגיות או פוליטיות, ואילו האיחוד הוצי מנואר בגישת רציונלית, לא-אידיאולוגית ולא-פוליטית, המתאימה את הסכנתגידה המשפטית לרית המתקפה ולתגובה התומריים. איחוד רשויות מקומיות סמוכות תחת "מטרייה" אזורית משותפת (או למצער, שיתוף-פעולה אזורי) מסבירים תומכיה הרבים של החשיבה האזורית, ויביל ליתר יעילות יותר שוויון באשר הוא יסקף את המציאות האמיתית של ההכרים כפי שהם; קרי, רשויות סמוכות משפיעות זו על זו, מעורבות זו בזו, אנשים רבים יותר מתגוררים ברשות אחת אך עוברים ומבילים ברשויות סמוכות, ועוד.⁶²

עם זאת, רוב תומכי האזוריות סבורים שגבולות מקומיים משקפים גם אופי מקומי מסוים, הארגנות אנושית קדם-משפטית, קהילה פוליטית, ולכן אין לכשל בהזיקה יד נטלת וכל את הגבולות של הרשויות המקומיות, אלא לשמור על טמגרות "מקומיות" מסוימות, תוך שנועה ניסיון גם להתגבר על פיצולים אלה. כלומר, תומכי "האזוריים", כמו גם תומכי חשטטיקיות, תומכי הוות הגבולות המקומיים בהתאם לצרכים שונים ותומכי ביטול הגבולות המקומיים כליל - כל אלה מסכימים שגבולות מקומיים הם "סכנתגידהיים" ולשנת

והיצד פיקות השיה המדיע על מנייות ועל "סיפוסים" מנינים, כנון ההוהסטיסאל וישאר "סוסיים", הגביר דווקא כמוכרים רבים, את הפיקות על פורקיות מנייות, וביטול אבטוריות אחרות לחוות מן ודויות מניית. היעד העצמי תגלוות ביים למין - אותו "יעד וירדני" - תחלק, כך פוקן, סוג של עונג, ולא בתכתי דרכי. ראו: מי פוקן תולדות המנייות:1 הרצון לידעה (תרגום ג' אש, 1996).

61 הספרות על "אזוריות" - regionalism - רכה ביותר. התייחסויות: *A. Saxenian Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route* (Cambridge Ma., 1994) 128; *M. Orfield Metropolitan: A Regional Agenda for Community and Stability* (Washington DC, 1997); *M. Pastor Jr. et al. Regions That Work: How Cities and Suburbs Can Grow Together* (Minnesota, 2000); *P. Calhorne & W. Fulton The Regional City: Planning for the End of Sprawl* (Washington DC, 2001).

62 אולם, כפי שפרגו (Ferguson) וכותבים אחרים, לפחות בארצות-הברית, מטבריים, דומה שאין סיכוי רב לראות שינוי של ממש במכה המפורדת של אזוריים ציורניים רבים בשל תאידיאולוגיה המקומית והאתוס החוק של "מקומיות" הקיים שם, כמו גם בשל האינדיסטיס רבי-העצמה של קבוצות רבות בשימור המצב הקיים נאף אם בטרפו של דבר הוא פועל לדיעתן של אותו קבוצות, ראו: *G.B. Frug "Beyond Regional: Government" 115 Harv. L. Rev. (2002) 1763*.

הבינה בעברת בני-הדור - ועל כן תהא חייבת לייבא מה שלא יהיה בתוכה ולייצא מה שהיא בעודי.⁶⁵ אטיות אלה חושפות את האשליה של מספיקות העצמות של הפוליס היוונית ושל עצם הרעיון שמספיקות עצמות היונה איריאל שניתן להשיג.

ההבנה ההיאורטית, כמו גם ההתבוננות המעשית, כי העיר - כמו האדם - אינה ממוקמת בחלל, כי אם במרחק שערים אחרים קיימות בו, וכי מרגע ביאה לעולם נגזר עליה לקיים צמח יחסים מסתוריים, תכריתים ומלחמותיים, מכתובה ויתור על חלום המצמאות הטוטלית והמספיקות העצמית. הנבולות של העיר - אותם נבולות שהיו אמורים להיקבע מתוך הניגון פנימי של גודל ומספר אוכלוסייה, של סטובלרפיה ושל גיאוגרפיה - מתגלים כקשרים פחות משנואה החלוקה: הם תודרים לערים אחרות ואינם מצליחים להשיג את המטרה שלשמה הוקמו לכאורה, הלא היא ביסוס מספיקות העצמית של העיר; והם נדמים כגמשים שלשמה הוקמו לכאורה, הלא היא ביסוס מספיקות העצמית של העיר. תכרית, תקשורת וניצול משאבים - ולא רק בהתאם לתנאים היסטוריים של תקופות של הגיאוגרפיה, אכן, לואיס ממפורד, מנדולי התאורטיקאים והמסוריונים של העיר ושל הכנוף ערים, מציין שגם מנבלה מנדול שקבע אפלטון - למשת אלפים וארבעים בתראב בפוליס - נגזרת מאמצעים סמבולוגיים: "אפלטון קבע שתגדל העיר לעיר הוא 5,000; זה היה מספר האנשים אשר יכלו לשמוע את קולו של אורטור יחיד ולהשתתף באופן זה באופן פעיל בתהליכים הפוליטיים של אותה עת. בימינו אנו, האמצעים הטכניים שינו פונקציות תכריתיות רבות; אולם העיקרון של מנבלה על גודל נותר מהותי."⁶⁶

69 Aristotele *Politics*, supra note 47, 1327a(25-28), at p. 174
70 L. Mumford *The Culture of Cities* (New York, 1938) 487

התהליך הקצבתי בעיר, העיקרון של מנבלה על גודל אינו מנת-חלקה של "העיר" בלבד, כי אם של כל יישוב אנושי באשר הוא. והוא נובע משני חששות או חשדות מרכזיים כלפי התארגנויות אנושיות גדולות הראשון הוא פחד באובדן שליטה, מתווה-זכויות ומאיי-סטר. השני הוא החשש מאובדן הטולידריות והקהליות. כאמור, רבים הם הכותבים שמסקן בחשש מהגודל העצום, מן המסות המבליאות את הערים, מן המהומה והניכור הנגרמים, כמעט בהגדרה, מנכותותם של אנשים רבים במקום אחד, ומחוסר תסביכות שיש בהתארגנויות כה גדולות של אנשים.

נסיגות אחרים נעשו לרבותם את הסמבולוגיה כדי למוח את שני החששות האמורים גם יחד. גם כאן, חלק מן השימושים בסמבולוגיה הם "מבטיים" ובאים לרדי בטיח בשינויים תורמיים בערכים, וחלקם מתמקדים דווקא בשינויים תרבותיים והתמסכותיים שהסמבולוגיה תולדה בוודאי (ולפיכך עליה להקפיד את החששות האמורים). התמודדות עם החשש הראשון - אובדן השליטה - תרמה במידה רבה לצורת העיר המודרנית. אובדן השליטה והתווה-זכויות שהיו השלישות והמעצמות העליונים במהומות "הקולומבוס של פריז" במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, בתוס הסדר ובפצע שהופיעו בעיר אירופית-תכרית בהוות הקופה (ראו את ספרו רוב הוויעה של פול בויר (Boyer) *P. Boyer Urban Masses and Moral Order in America 1820-1920* (Cambridge, Mass., 1978), ובמהומות בגטאות של האפריקאים-האפריקאים בארצות-הברית של

החזית, לעומת הכרברים ולעומת האלים הייתה בבסיסה של ההקשר הפוליטיסטי והיוונית,⁶⁵ הקיום הפוליטי, הווייתו של היווני במרחב הפוליס עם בני-אדם אחרים - המשלימים אותו וממלאים את צרכיו הגופניים והנפשיים - היתה אחת החשובות המבחינות להתהוות. ההשיות של הארגון המרחבי של האדם, של הדת, של המבנה של הפוליס היתה מובנת מאליה ליוונים; כאמור, אין בהתבונה זו מאום "סודרני". אפלטון ואריסטו ערכו דיונים מעמיקים בסוגיות הנגזרות בארגון המרחבי והתומרי של העיר היוונית, הפוליס. דיונים אלה חושפים לא רק את מהות הקיום האנושי, אלא גם את מהותה של הסמבולוגיה קרי, של האמצעים המתכרבים בין אנשים (ובין קהילות) בקשרי יחידות, שלישית, מסחר, תנועה ועוד.

"עיר מתחזקת, אמרתי אני, כמדומה לי, כיוון שכל אחד נאחז אנו כי לעצמו והוא תקין לרבים וזולתו... אחי, אפוא, משהייע בחוכה, בוח לצורך זה, ובוח לזה, וכך, בשל ריבוי הצרכים, תרי הם מכניסים שותפים ועוזרים רבים ליישוב אחי, וליישוב זה שבצוותא קראו בשם 'עיר'.⁶⁶ הרעיון שהעיר - כמרחב פירי-תומרי, אך גם כמספרה לקיום התברתי של בני-האדם - נובעת מהתכנים הבסיסיים של האדם ומאיי-מספיקותו לעצמו מצוי צמח (לפחות) מאז ניסח אפלטון בפוליטיקה ואריסטו המשיכו באחיקה ובפוליטיקה. לכאורה, העיר אמורה למלא תפקידים אלה ולתפוס את הקהילה - ואת העיר - להם שהאדם אינו (ולא יכול להיות) מצמצם היותו אדם; מקפדת לעצמה ועצמאות מתולת. אי-מספיקות זו נובעת ממגבלות חומריות ונפשיות גם יחד, והיא משקפת יותר מכל את היותו של האדם נטור במרחב ובזמן מוגבלים וסופיים; אדם יחיד אינו יכול לעשות את כל המלאכות הנדרשות לו כדי לחיות טוב וכדי לספק לעצמו את הטובין הנדרשים שהוא נדרש להם; הוא תקין למחן, במדים ומקום מגורים, ברכים שלים השגותם ואחרים. הנדרשים לנשמה כפי שדברים תומריים נדרשים לגוף.⁶⁷

לכאורה אפוא, העיר הייתה אמורה לחזק את שתאדם חסר מצעם היותו אדם (ולא אל או תיקה). אולם עיון מדקדק יותר מראה כי לאמינו של דבר, כבר בעת המסוגלת התאורטית, העיר אינה "מקפדת לעצמה" ואינה דיה לתושביה. אפלטון מעיר זאת כמעט באופן אגבי: "ליימד אותה עיר במקום שם לא הייתה צורך לתכנים [קייבא] אליה שום דבר מן ההון - לא ייתכן כמעט... הייתה לה, אפוא, צורך גם כשאן אנשים שיביאו לה צרכיה מעיר אחרת."⁶⁸ גם אריסטו מבהיר שהעיר אמורה להיות "שוק" בעבור אורחיה - כמו

65 ראו באופן כללי: *A. Olf Plato's Invisible Cities: Discourse and Power in the Republic* (London, 1991)

66 אפלטון הפוליטיקה (תראם יוסף ג' ליבס, תש"ס) 216 (ההדגשות שלי - י' ב"א) מתחום משתמש במנה "מדינה" כדי להתחייס למה שאפלטון קורא "פוליס". שנית את המונח "לעיר" כדי לשקף את היותה של הפוליס היוונית שילוב בין עיר לבין מדינה. התרגום ומקובל יותר לאנגלית אף הוא "עיר".

67 אריסטו מקריסוסטוס ז' דיון מקריסוס, יאן במיוחד אריסטו אחיקה נכונמכרת, ספר שמיני ותשיעי, 1172-1155a (תרגם יוסף ג' ליבס, תשמ"ט) 188-236
68 אפלטון, לעיל הערה 66, בע' 218.

להיקורבוייה (Le Combustier), לואיס מנפורד (Mumford), ג'יין ג'ייקובס (Jacobs)⁷² ורכים אחרים.

ההתחייבויות האנושיות, הטכנולוגיה המודרנית על ייצוגיה הרבים והשוני משמש כמנון מרכזי שדרכו מופיעות הבציות הנצבות לפני הארמון המרמזי של בני-האדם, וממנו מתאפשרים - או אפילו מתחייבים - הפחדנות לאותן בעיות. אצל לה-קורבוייה, מנפורד וג'ייקובס, למשל, טכניקות הנדסיות חדשות ותזמורים חדשים מאפשרים בנייה לגובה, מחוץ גיבס, ויצירת מטרות מסוימות של כרישים, מאידך גיסא, שלא התאפשרו קודם לכן; מכאן גם צמחה הנכונות לצרף אנשים רבים יותר בשטח קטן יותר, ויהי עם זאת לחבר בין ריכוזים מרוחקים. אלא שאצל שלושה מיתרגמות יכולות טכניות אלה לפתרון תכנוניים ואסתטיים שונים במכלית ולרציונות שונים ברוב אופן ארגון של ערים ושל "שוכים אנושיים."⁷³

2) הנורך לראות את החבר

הפוליס היוונית והעיר הביניימית הן הדוגמות הפרדיגמטיות למספריות העצמה המושגת במציעות מהקצבות אנשים בעיר. הכותבים על צורות התיישבות היסטוריות אלה מוכיחים להגיש את מספריותן העצמית. אריסטו ואפלטון מוכיחים לדון באופן שבו הכנון הפוליס אמור להבטיח את חיותה של העיר פסקית לצמחה; פרובר ברודל (Ferdinand Braudel) מתיא את העיר הביניימית כהתהוות סגורה, המספקת לצמחה,⁷⁴ כרם, מקרב למיליוני הצרכים ההומניים שהמספריות העצמית מאשימה אותה, והאיראל של הפוליס ושל העיר האוטונומית כולל גם את סיפוק הצורך הנפשי בדידות ואת השאיפה שהתהווה תצורתית תחת ייחוד פוליטי, קרי, שחברית יתו "ידידים" במובן הפוליטי של המלה; מלכוריים בקשר רציוני, כלומר, למספריות העצמית של העיר בלוח כל העת המרכזית והחשוב של הקשר הכלכלי-אמצי בין תושבי העיר. אכן, אריסטו מייחס תשורה עליונה לצורך לראות ממש את הידידים ולחיות עםם באותו מקום: "וכי אין להטקס הזה את המסקנה, שכשם שלמאתרבים תכין ביותר מראת אנוכמ, והם מצדיפים תחושה זו על שאר

72 C. Fourier *The Utopian Vision of Charles Fourier* (Boston, J. Beecher and R. Bienvenu eds, 1973); E. Howard *Garden Cities of Tomorrow* (Cambridge, Mass., 1998); F.L. Wright *The Living City* (New York, 1958); Le Combustier *The City of Tomorrow and Its Planning* (New York, F. Eichells trans, 1987 [1929]); Mumford, *supra* note 70; J. Jacobs *The Death and Life of Great American Cities* (New York, 1961).

73 כר, למשל, לה-קורבוייה מציע לתכנן את עיר העתיד כך שתכלול מגורים ענקיים שהיו גופניים בין גנים ואזורים ירוקים רחבים; ג'ייקובס, לעומתו, מציעה "לתווך" לעיר הטואנת, בעלת חיי החברה השקופים; מנפורד, לעומתם, סבור כי את הערים יש לחדש דוקא על-ידי יצירת רשת של עיר-ליווי.

74 F. Braudel *Capitalism and Material Life 1400-1800* (London, M. Koclian trans, 1973), 402-403.

כמה צמורים לפני קביעת הנודל המרכזי של העיר באוטופיה שהתברר ליעיל מבחינה מור כי אנשי אוטופיה עוסקים כולם בהקלאות על ענפי השונים, וכן בענפי יצור אחרים של אותה הקנפ: גרומ, תפירה, עיבוד מחכות ועוד.⁷⁵ לפיכך, אף שמספר המושבים המרכזי שפאר נוקב בו נראה שירדתי, מוכן שהוא גזור מסוג האומנויות, המציעות ואופן היצור - קרי, מולדת הקדמה הטכנולוגית - הנחמגים באוטופיה.

השיבותה של הטכנולוגיה (או לפחות השימוש הטטורי שיעשיר בה) - פמה שמצדק לא רק שידור מודני מסוים, כי אם גם מבנה תכרתי, פוליס וקהילתי מסוים - מתבררת אפוא כריב-מה המצוי בלב המשבה על גבולות הערים לפחות לכן אריסטו ואפלטון מוכיחות זו של הטכנולוגיה בחשיבה על גבולות עירוניים לא נצלמה עם היעלמות הפוליס היוונית. אדרבה, בעידן הטכנולוגיה המודרנית, חשיבותם של אמצי הקשורות, התכורה, פיקות ושליטה נדמית כתופסת מקום מרכזי עוד יותר בדיונים העשירים על גודלן הרצוי של ערים, מיקום גבולותיהן והיחס בין הערים לבין הקהילות המאכלטות אותן. הרישמה של החוגים שמתבררים באופן מובהק בין טכנולוגיה לבין גבולות מקומיים ואיגון ההרבה במרחב הינה צומחה, ודי אם אנקוב בשמותיהם של כמה מהמחברים שכתבו: שאר פורליה (Fouliet), אנוערד הווארד (Howard), פרנץ לוינדרייט (Lloyd-Wright).

שנות השישים במאה העשרים מהשיכים לשמש "צורות-אחרות" למתכננים וציונידוד במחשבה המכוננית. בספרו שהוכר, לעיל הערה 57, גייס סקוט מראה כיצד כמסות של תכנון ערים - ושל טכנולוגיות שונות אחרות של שליטה, פיקוח וניהול - נועדו לשלול טוב יותר במחוזים שמילא את הערים בקצב הולך וגובר במאיים העולם האורנותי. הדוגמה לכך רבת ומגוונת: המצאת הנריד (Harc) והסדר הליאומאטי שנתשל באמצעותו על החבות הערים, מפייים מרוקים, המצאת השררות והרחבות הרחבים והרס החובות הקשנים, ועוד כהנה וכהנה המצאות הנדסיות וארכיטקטוניות שנועדו לשפר את יכולתן של האליטה לשלוט במסות, לרבות יכולת העשיבות צבאית במקרה של מרד ציוני. אהת היוגמות הראויות לציון בהקשר זה הינה בנייתה מחש של פריז על-ידי תארכיטקט הנודע הברון אויז האוחה, בשירותו של נפוליאון השלישי, בעקבות

מחומות הקומנה של פריז בשנת 1871. החוס הכמט מוחלט של רחובותיה הקשנים של העיר ובניית השדרות והרחבות הרחבים נועדו, כך מגלה סקוט, לאפשר למבוגרות-הידיה של המשטר לעבור בפעם הבאה שחממונים ימרדו. טכניקות שליטה משופרות לשליטה בהמונים - לרבות יכולת מיסוי, גיוס לצבא ואיתור לצרכים אחרים - הופיעו אף הן, ואפשרו את "הגמשה" הרך המרבי למספר תושבים בעיר. גיוס המנוגונים המדגנתיים השונים של הינור, סער ורוחה ועוד אף הוא חלק משכונות השליטה שחופיעו באותה תקופה, עם הופעתן של שכונות שליטה במספר רב יותר של אנשים - דאגה שהנחתה מאז ומעולם את קובעי הגבולות של הערים - גדל מספר האנשים שניתן בעיר אחת מבלי שהשליטה האפקטיבית של השליטן באוכלוסייה היגמב. הקשר זה ניתן להבין גם את הופעתן המכשורית של מצלמות-מצקב ברחובות ערים שונות בעולם. כאמצעים טכנולוגיים המוספים, באופן "טבעי", לפיקוח ושליטה במסה האנושית בעיר.

75 More Utopia, *supra* note 53, at p. 50.

מכיוון שהם של אנשים המתגוררים הרחק, במקומות ישוב אחרים, ולייבא מוצרים מאזורים מרוחקים. סכנוולוגיות של ייצור ושל ניצול משאבים משנות את מספר האנשים הרדודים לביצוע עבודות שונות, וכך משרים הישגים מסורביים ברוב מספר האנשים הנדרשים כדי לספק צרכים בסיסיים שונים.

אלא שבב ברב עם יכולתם של היצר לגדול עד אין קץ ולהשיג את איריאל המספקות הנצמית באמצעות סכנוולוגיות שונות, חסכוניות ומודרנית מיוצגת גם כמה שאינו מאפשר עוד את האיריאל הזה בשל הפוסטוואיל הנרס-הנבולות שלה, ונתונה של היצר מתעורר אינו אפשר עוד, כך מוצגים רבים, בדיוק בשל אותם אמצעים סכנוולוגיים המאפשרים, לכאורה, את המספקות הנצמית שלה, ושלפיהן היא יכולה לאפשר נחלק זה. אמצעי הקשורת במוז'אמה ותחבורה מהירה וזולה הפכו את היצר להיירה לאנשים, תרבותית, שיווקים, כלכלית, אטומה ומשכרם לא רק מערים סמוכות, כי אם גם ממקומות מרוחקים בעולם.⁷⁷ ומכל מקום, מתברר גם כי הרהר-הפאנים של הקוויילה האנושית מסרבת להיות מוגורשת בקלות רבה כל-כך. לעומת המבחישים את הצורך בקרבה פיזית, רבים מוצגים כי אין תחלף למגע ולמראה אמיתיים (ולא וירטואליים), וכי בכיסוי של הישגים האנושי קיים צורך בסיסת.

בפרק הבא אעסוק באופן שבו התבנות שידותי בהן בפרק זה בדבר תלות הגבולות ומקומיים בסכנוולוגיה נעשות השויות כפינו פרוגרמות פוליטיות ומשפטיות, ואבחן את האופן שבו לייצוגי הסכנוולוגיה והטהר ולפולטיקה יש השפעה חשובה על עיצוב המרחב והתחברות.

ב. תפיסה לא-סכנוולוגיה

כאמור לעיל, התפיסה הסכנוית הכפולה בדבר החתרת של ה"סכנוולוגיות" - כי סכנוולוגיה היתה אמצעי וכי סכנוולוגיה היתה מברצת ונגרדת תוצאות בלתי-נמנעות לגבי החברה - היא התפיסה הדימוניסטית באשר לגבולות מקומיים. הללו נתפסים כיום כסכנוקחה להסרת התבנה והמרחב בישראל, מחד גיסא, וכמובחיים על-ידי שינויים סכנוולוגיים, מאדך גיסא. בפרק זה אאציע על שני קשיים מרכזיים ברעיון זה. ראשית אאציע כי ליימויים סכנוולוגיים אלה קיים התוצא "תרבותי", קרי, הם משפיעים על רדמויים תרבותיים של קהילות מיעוט שונות במרחב ומשפיעים מהם. יתר על-כן, הם מתווים

אחרות על תדיון תבוני-מודרני - אלא באופן אבי בלבד. התאורטיקן פול וינליו P. Vinlio (New York, Paul Vinlio) מציע עמדה זו בתבוני השונים. ראו: *Open Sky* (1997, J. Rose trans). ראו גם את תדיון המרחב שבאופן עודך בנושא זה: וי באומן גולובליזציה: הדיכוי האנושי (תרגום ג' חנוג, תשס"ב) 48-60.

החוקרת ססקיה טאסן עסקה בולגיה זו בספריה השונים. ראו: *The Global City: New York, London, Tokyo* (Ridncon, N.J., 1996); S. Sassen *Globalization and Its Discontents* (New York, 1998).

כל התחשורת, מאחר שבראש וראשונה מוכחה של זו מתהווית ומקומית האוהבה, כך מוצגים גם הרדודים **בניים** שבצורתה את הצד היצוי ביותר שבדירות?⁷⁸ גבולותיה של היצר נקבעים, לפי הבנה זו, כפונקציה של הצורך לשמור על לכידות, סולידריות קשר בלתי-אמצעי בין תושבי היצר, מחד גיסא, ושל הצורך להגדיל את מספר האנשים הגרים בה כדי להנות ממנון הכישורים האנושיים הנדרשים לשם מספקותה הנצמית של היצר. מאדך גיסא, שני אלמנטים אלה, כך אני טוען, מיוצגים באופן עקיב כאילו היו תלויים בסכנוולוגיות שונות. לכידות תבונית, סולידריות וקשורים אנושיים - כיכר היצר (תיאורתי)⁷⁹ ובין שיה המרכז המסודר; בין שמדובר במכתב בדין על נייר ובין שמדובר באי-יצייל; ובין שמדובר בסוס ובכרכרה ובין של סכנוולוגיה מביוון שהיא תלוי ברמה תפניי שאותו יישוב צריך להפוס הינו עניין של סכנוולוגיה מקימות באותה עת.

ובסכנוולוגיה המצויות של המיעושים ובסכנוולוגיות לניצול הטבע והיצויו המקימות באותה עת. אהה הייצוגים הבלטיים יומר בהקשר זה הוא שעם התופעת הסכנוולוגיות המודרנית - זו שאפופרת הישה למרחוק, הולעה למרחקים גדולים בתוך זמן קצר, מיידיות של העברת מסרים, חוותיות וירטואלית, ועוד - קרס למעשה אחז מציירי המשוואה, מכיוון שאין עוד כל דרישה לקרבה פיזית בין בני-אדם כדי לשמור על קשר. אבד הצורך בקשר אנושי מן הסוג "ישיש": קהילות אנושיות עכשוויות אינן תלויות עוד בוציאה ממשית, במצע אמיתי או בקרבה פיזית. לפיכך, היצר יכולה לגדול עד אין קץ, שהיא אין עוד דבר המצריך שמירה על גודל "בקנה מידה אנושי".⁷⁶ סכנוקחה של התבויה מאפשרות להנות גם

אריסטו, לעיל הערה 67, 1171b(30-35), בעי 285 (ההדגשות שלי - י. ב.), סוגיית התייחס בצורתה בקהילה אחת עם התייחסים מודגשים על-ידי אריסטו במקומות נוספים: "והואם צריך, אפוא, להגיש את עם בקיום ידיו, ולהו יגיש מתוך זינים בצוונתה שיתוף של שיה ומחשבה; שיה, כפי שמסתבר, פירושו המילים 'יחיים שבצוונתה' לגבי בני אדם, ולא - כמו לגבי בעלי החיים - היציאה המשותפת למדינה" שם, 1170b(10), בעי 282 (ההדגשות שלי - י. ב.).

למעשה, הודאר, השלפון, הסקוויזיות ומחשב והאיינטרנט מיוצגים פעמים רבות לא רק כמה שמקל על יצירת קשרים אנושיים, כי אם כדבר-מה ששינה אותם מן היסוד. סכנוולוגיות אלה מייצגות לעיתים כמה שהפך את התדישה לקשר פיזי, לגבחות ולראייה קונוונציונלית (להבדיל מעל גבי מסכי מחשב וטלויזיות) לדבר-מה שזמנו מהף ושאינו בו עוד צורך כדי ליצור תכרות וקהילה אנושית. לפי תפיסה זו, האמצעים - קרי, סכנוולוגיות המקשורת והתחבורה השונות - השתלפו על המטרה, ומה שהיה בבחינת הקלה על יצירת קשרים אנושיים וקהילות אנושיות נהפך למעשה לתכלית בפני עצמה, כאשר המטרה המקורית נזחה ואף סוכלה על-ידי האמצעים להשגתה. הייצוג תפולר של מעבד-דברים זה הוא שאנשים אינם צריכים עוד לזכר, אלא רק להיפגש, אלא רק לשלוח אי-יציילי; אינם צריכים עוד אינם צריכים עוד להיפגש, אלא רק לזכר בטלפון ובטלפון הסלולרי; אינם צריכים עוד לראות זה את זה, אלא רק לשלוח אי-יציילי. הקשרים האנושיים נעשים וירטואליים ושטוחים, ואילו העומק והמימד האמיתי נעלם. מאחר זה אינו עוסק בהדחפה בפני זה של ספדות "הסכנוולוגיה כקסטרופה" - סוגה המשלת-לבת פצימים רבות עם נבואות דעם

העבודה שהאמצעים הטכנולוגיים גם סיפקו בעת ובעונה אחת מקומות עבודה חדשים, אפשרו תנועה במקום לביקום ופחתו אפשרויות חדשות לא שינתה את הערכה שהתפתחה המדיניות על שלל דימויה הטכנולוגיים הנפכה לסמל למודרניות וגם לפן המאיים של הטכנולוגיה.

כאמור לעיל, אחת המתחים החוזרים ונשנים בבתיבה המודרנית על גבולות הערים וגורלן הוא המתח בין התכרה להגדיל את היעוברים האנושיים ואת מספר האנשים התיים בהם – תכרה תנובה, לראות, מגדילת האוכלוסין בעולם, מנוחה החמונים לעיר וכן המודרניים הטכנולוגיים – לבין העיזן לשמר את הערים במקום שמבני אנשים חיוניות ביהו לא רק במובן הפורמלי-הפזי, כי אם גם כקחיילה אנשית המבוססת על ירידות ותכרות בין הפרטים החברים בה. המתח בין שני הקצוות קשור הדיקות בקיומן של תפיסות מתחרות בדבר קרבה ורחוק ובשאלות יסודי בדבר הצורך במראָה, מנע וקרבה פזית בין אנשים. כבר הוכרתי את קביעתו של אריסטו בדבר השיבות מראָה של האהוב ליריות.⁷⁸ תמה זו חוזרת אצל כותבים רבים בעת ההתשה, היוצרים ניגוד בין העיר המנוכרת שבה האנשים בודדים ובלתי-מוכרים זה לזה לבין הכפר שבו הכל מוכרים את הכל.

האפוזיציה בין ריכוי אנשים מהם גיטא לבין סולידריות, קהילתיות וירידות מאידך גיטא אינה ממוגן בלעדי של העת ההתשה; כבר אריסטו טען שאדם אינו יכול שיהיו לו יותר מרי חברים. אולם אפוזיציה זו מופיעה ברת שאת עם העיר המסרבי שהתחדש בעולם כולו החל במאה השמונה-עשרה ובאנוסטוביויות רבה עוד יותר החל במאה התשע-עשרה.⁷⁹

בהקשר זה, העיר הנפכה לאחד ממוקדי האזים טכנולוגיים המרכזיים, באשר היא הוצבה ביחס ריאליטי אל מול הכפר הפורב.⁸⁰ מקומות אלה כוננו עצמם כפסטורליים, טבעיים, ירוקים, שקטים ושלווים אל מול העיר המנוכרת, המלאכותית, תשכנית, המלולכלמת, הקתה והרושעת. אנשי הכפר והכפר מיוצגים בתעשיית התכרות הפופולרית ובכתבי הוגים רבים כשונים מאנשי העיר.⁸¹ בעוד העיר מיוצגת פעמים רבות כמותר של

78 ראו לעיל סקסט התמוד להערה 75.

79 ראו: P.M. Hohenberg & L.H. Lees *The Making of Urban Europe, 1000-1994* (Cambridge, Mass., 1995).

80 בריטניים נפוצים על סכך והכרה, אורגניות ומלאכותיות, קטן וגדול; הנגוד בין הכפר לבין העיר; בין קהילה קרובה ואורגנית לבין התאגויות לא-אישיות ומנויות; בין הפוכר הדיוק, תשכני, המשפחתי והקטן לבין המשפחולטי תאפורה, תמיות המנוחה, המנוכרת ועצומת-האמורים.

81 כפי שהראו כותבים רבים, העיר – אותו גידול מלאכותי, מפלצתי, ומאיים – נעשתה סמל לעויות המולות של המודרניות; גדול, גודש, גיבור, זרות, המפוררות הטולידיות והבתיות והתבוססת הקהילה המבוססת על תכרות אישית. ראו, למשל: L. Wirth (1938) *Urbanism As A Way of Life*.

81 במאמר משנת 1903, *The Metropolis and Mental Life*, גאורג זימל (Georg Simmel) מבהיר עד כמה לגורל של העיר ולטכנולוגיה שבה היא משופעת יש חלק קריטי ביצירת המבנה התשכני והיחודי של תרפוס העירוני המתאפיין בגישת *Blaise*:

לעיתים אמת-היורה שבאמצעותה אנו מוכנים להעניק מטוסים של מיעוט לקהילות שונות, ובכך יוצרים גם קיבוצי פוליטי ותפיסתי של אותן קהילות. שנית אמר כי החשיבה הטכנולוגית על גבולות מקומיים – עד כמה שהיא חשובה לצורכי תכנון חברתי – מופיעת מדי בדיון המהותי לגבי מקומם של גבולות מקומיים במחשבה על מהותו של "האנושי".

ככלל, נכון לומר שתוצאות הפעלתן של טכנולוגיות שונות "פוריות" יותר ממה שהחשיבה המכנירנית, שהולידה טכנולוגיות אלה ומפעילה אותן, מניחה. החשיבה המכנירנית על אמצעים או יצרים השתתם אינה מבילה את כל טווח התוצאות האפשריים של האמצעים שהיא הניחה. מכאן התוצאה הכפול של הטכנולוגיות: מחד גיטא, היא פותרת בעיות, ומכל מקום מהירה ניסיון לוח מלצה לשאלות ולקשיים המתעוררים "בעולם" ומאידך גיטא, היא מייצרת בעיות בכך שהתוצאות שלה חורגים – כמעט בהגדרה – מהתוצאות שהיתה אמורה להשיג. זה גם המקור להתושה של אובדן השליטה המתלוות תכופות לטכנולוגיה: האמצעים המשולטים על המטרה, הנגלים שקם על יוצרו, היעילות של האדם אל נוכח המכונה. לפיכך, חשיבה "טכנית" על הטכנולוגיה אינה יכולה לספק אף היא מעמיקה ומדויקת. נדרשת לפחות החלטה חשיבה על הטכנולוגיה שתהווה פן הדין המכשירני.

כאמור, האמצעים הטכנולוגיים העומדים כיום לרשותנו מציבים אתגרי לא רק לגבולות המקומיים ולהסדרתם המשפטית, כי אם לעצם העיצון בדבר הצורך "לראות את החבר" כמה שמונה בבסיס העיר ובבסיס מהותי של האנושי, הכורך בה. הדילמה המתחזקה לגבי עיצונו – ואשר מקבלת ביטוי משפטי בטוגיות מיקומם של הגבולות המקומיים – מהנה זו: האם הופעתה של טכנולוגיות תנועה תתקשרת רי בה לייחד את הצורך בראינו של "החבר"? האם אנו מוכנים לוותר על תווי היכר של "האנושי" כפי שהתבנו אותו בשל הופעתם של אמצעים מכשירניים מסוימים? ומה מגלים לנו אותם אמצעים טכנולוגיים, מכל מקום, לגבי ההתארגנויות הפוליטיות – של קהילות-זרות לאומיות, אתגיות ואחרות – האפיינות את העיצון שבו אנו חיים?

1. התוצאה התרבותית והפוליטית של הטכנולוגיה

תגם ש"טכנולוגיה" – במובנה כאמצעים או שיטות לעשייה פעילויות אנושיות בסיומת – נכחה בקיום האנושי מאז ומתמיד, תופעת המודרניות גרמית ככרוכה בה באופן בלתי-ניתק ויחודי. האדם של "טכנולוגיה" – אותו גולם שקם על יצורו, האמצעים הוציאים מכלל השליטה והמשגלטים על המשדות שלשמן נוצרו מלכתחילה – מוכיח ביותר לחריצה המודרנית, והוא הורל לא רק מופיעים תרבותיים כפיצרות אומנות רבות ומגוונות, אלא גם תנועות פוליטיות רבות-תשפעה. ספרים כגון פיקטיבטי של מרי שלי, הרומנטקה כתנועה פילוסופית אך גם פוליטית ותנועות מואת המוניות שאף הורסו לכונות היו כולם מופיעים שנתנו ביטוי לחידה מן הטכנולוגיה. חידה זו לא הייתה, כמובן, "פסיכולוגית" או בלתי-רציונלית בלבד. מכונות אכן "התליפו" בני-אדם שמצאו עצמם מיותרים, ונתפסו כמסוגלות, בסופו של דבר, לחתק את תפילות האנושית כולה.

תוך שהוא מציין את ההבדל – הפוזיטיבי-המשפטי, אך גם המשוי-המצוי – בין עיריות לבין מוצצות מקומיות. לפי בתי-המשפט, למוצצות מקומיות נמסר סמכויות רחבות יותר כדי שיוכלו "לגבאי השבוע את יחודה של האוכלוסייה שבתחומה, ולשמור, במידת הסבירות הראויה, על צביונה המיוחד... כך, למשל, במוצצות מקומיות, או בשכונות מטימות שבה, אשר רוב רובה של אוכלוסייתה הוא זר, בעל אורת היים ועדיין זרתי מובהק, ניתן למצוא העדקה בהתנגדות עקרונית של המוצצות המקומיות להקמת תנויות לממכר אבטורי מין"⁸⁴.

באופן דומה קבע בתי-המשפט הצליח גם בניין הלון כי מוצצות מקומיות של כפר דרוני רשאית לאסור השמעת "מוסיקה מטרביט" בבית-קפה בתחומי הכפר. זאת מן הסיבה שאין צורך "לשלוף את רצון הגבר של התושבים להמשיך ולשמור על צביונו ואפיו המיוחד של הישוב שלחום, באזור כפרי בעיקרו ולפי דת ומדינה הרוב הגדול של תושביו, שום בני דת ועדת בעלי אורחות חיים, מנהגים ומסורת מיוחדים במינם"⁸⁵. ובעניין עמדתם עם תופשי קבע בתי-המשפט מפורשות שאין מניעה עקרונית שהמיינה תקצה קרקעות ותאפשר "ידיו נפרד לקבוצות בעלות מאפיינים מיוחדים, על פי צורכיהן ושאיפתיהן"⁸⁶. בסדרת מאמרים רבי-השפעה, פירח המלומד ריצ'רד פורד את בקורותו כלפי האופן שבו המשפט האמריקאי תופס את המלטון המקומי ואת המרחב הפוליטי שבו השויות המקומיות קיימות ופועלות המייצגות את הפנים והקהילות המאכלסים אותן.⁸⁷ פורד טוען כי המשפט האמריקאי – ובראש ובראשונה כתי-המשפט באציות-הברית – מתנגד בין תפיסת המרחב כ"שקף" לבין תפיסתו כ"אטום"; ובין תפיסת תרשות המקומיות כמלאכותיות לבין תפיסתה כאורגנית. כלומר, פעמים רבות, המשפט מתייחס לרשויות המקומיות כאילו היו לא יותר מאשר פיצול לשם נוחות של המנהל המדינתי

84 בג"צ 809/87 ונבין, 2 ורביך, ראש המוצצות המקומיות רמת השרון, פ"ד מא(4) 309, 317-318 (להלן: עניין ינורביץ), הוחלטה בג"צ 230/73 ש.צ.ב. בע"מ, 2 ראש עיריית ירושלים, פ"ד כהנ(2) 113 (להלן: עניין ש.צ.ב. בע"מ), מדינתם עד כמה העמדת של הרשויות ושל כתי-המשפט מושפעת מהתייחסות לגבי העיר אל מול "הכפר". באותו עניין נדון עניין זהה כמעט לעניין ינורביץ, אך תפוס הייתה תורת מוצרי-המין שפיתחה נאסרה בירושלים. אף כי היה ניתן אולי לגרום שבהלכות אופיה והתי של ירושלים ואופיה החלוצי של רמת-השרון יהיו התוצאות הפוכות, הרי שדווקא בעניין ש.צ.ב. בע"מ קבע בתי-המשפט (בצי 117) כי "במקרה שלנו מדובר על פתיחת משרד באזור מסחרי, בקומה שגיה ללא כל חלון ראווה, ובעיר מעורבת ומגוונת, שאין בה צביון חדים אחרים." [התגשת שלי - י"ב.]

85 בג"צ 166/71 הלון, 2 ראש המוצצות המקומיות נוספיה, פ"ד כהנ(2) 594, 591 (להלן: עניין הלון).

86 בג"צ 4906/98 חנינך, 2 לחופש דת מנצחן, חנינך ותרבות, 2 משרד הבטוי ורשיפר, פ"ד נד(2) 508, 503 (להלן: עניין עמדת עם חופשי).

87 Ford "The Boundaries of Race: Political Geography in Legal Analysis", *supra* note 11; Ford "Geography and Sovereignty: Jurisdictional Formation and Racial Segregation", *supra* note 2; Ford "Law's Territory", *supra* note 11

ליברליים, פלורליים, טרבלנות וקבלה של האחר, והפיר והכפד הם מוחזקות של שמרנות. מסוגלות וחדרת השונה.⁸⁸ הגבולות המקומיים, ובעיקר הפיצול בין הכפר לבין העיר ובין העיר לבין הפרבר, מהווים אפוא גם סימן להבדלים תרבותיים בין האגשים המורליים עליהם אותם גבולות. לכאורה, מרחבים שונים מציעים טיפוסים שונים של טריבליזם אנושיים, ויוצרים – אך גם משקפים את קיומן של – קהילות אנושיות שונות. הסמנולוגיה, שוב, ממלאת תפקיד חשוב (גם אם לא יחיד) בעיצוב דימויים תרבותיים והמייניים של העיר ושל הכפר כמקומות שונים במרחבם משפיעים גם על המשמעות הניתנת לגבולות המקומיים בהן. הגבולות התרבותיים נעשים שומרי האופי התרבותי והיחודי של "הכפר". באופן זה, הגבולות המקומיים משמשים כטכניקה לייצור שיומתי "הכפרי" ולקירובו בתחומנו, טבעי ובעל "צביון מורכק", להבדיל מ"העיר" ההטרוגנית, המלאכותית והמגוונת. הטכניקה של הגבולות המקומיים כמשמרי "צביון ייחודי" נידונה בכמה מקרים בבית-המשפט העליון. מקרים אלה מדרגמים לא רק את ההבדל שבתי-המשפט מייצג בין "עיר" לבין "מוצצות מקומיות" מכלי שיש עדות כלשהי שהבדל כזה קיים במציאות או מצדיק את השוואת השונה בשני טיפוסים תרשיית, אלא גם את העובדה כי בבסיס הידם השונה טמונה דו-ערכיות כלפי הסמנולוגיה והשפעתה על המציאות התרבותית.

בעניין ינורביץ, דן בית-המשפט בהחלטה המוצעת המקומית רמת-השרון – שנוצרת מכוח מספרות על-פי חוק וישו צסקים – לא לאשר לעותרים פתיחת עסק לממכר מוצרי-מין באחת מרחובותיה הראשיים של "המשובה". בתי-המשפט אשר את החלטה המוצעת מנוכר, מוחקת, מתישא ואדיש לזולתה. זמל טוען כי האדם הוא היה שקיומה חליך בהבדלים, ועל כן תבדלים מוזרים, חדים ואלימים יוצרים מנחה נפשי של רווחה, אישות ואינטלקטואליות. התמריצים ומשתנים והבלתי-יוסוקים המופיעים בעיר הגדולה מציינים את האדם ויוצרים אצל את תניגור לטיפוס הכפרי המורלל בשינויים אישיים ומורגים. ראו: G. Simmel "The Metropolis and Mental Life" in *Retinking*, 69 R. Semet *Flesh and* וראו גם: *Architecture* (New York, N. Leach ed., 1997) 69 *Stone: The Body and the City in Western Civilization* (New York, 1996) K.T. Jackson *Craggrass Frontier: The Suburbanization of the* *United States* (New York, 1985); R. Fishman *Bourgeois Utopias: The Rise and Fall of Suburbia* (New York, 1987); M.P. Baumgartner *The Moral Order of a Suburb* (New York, 1991)

88 לעיתים קרובות, גם אצל כותבים היוצאים כנגד תרומניזקה של המקומות הקטנים יש הקבעות על נראות ועל קרבה אנושית כמה שמבט קהילה וכמה שמבטיח את בריאותו של יישוב. גיי.קובס, למשל, קובלת על האמנה המקובלת כי "בני-אדם יהנם מקיימים במספרים קטנים, אולם בלתי-נסבלים בכמויות גדולות", ויחד עם זאת שבה ומדגישה את חשיבות השכונה הקטנה והאנושימית – שבה כולם מכירים את כולם, מוזים זה את זה ומורגלים בתשורת בלתי-אמצעית זה עם זה – בהפחתת היי ציר תוססים. ראו:

Jacobs, *supra* note 72, at p. 220

תחלופותיו של פורד מן התיבט התרבותי והלא-שוויוני של הטכנולוגיה והתגברותו לקידוש התבליים בין קהילות ולתגובה על קהילות "ייחודיות" ניכרת בניתוח שהוא מציג ללקחה שבו פסק בית המשפט העליון בארצות הברית בקהילת יהודים מהסודיות סאטמער.⁸⁹ בעניין *Board of Education of Kiryas Joel Village School District v. Gurnet* נדרגה שאלת זכות קיומו של מהווה הליבורים העצמאי של הישות המקומית "קריית ג'ואל".⁹⁰ הישות המקומית הנפרדת של מהווה הליבורים העצמאי של הישות המקומית 1977 על-פי החוק מייצגת ניי-יורק, ונבדלתה שורדה כפי שפורד מציין, לובס את התבונה בין "הברת" הקהילה ההסדרית. תמשת בסדר-דרכי "מכיר" בקהילת החרדית על-ידי שהוא נותן לה זכות לבין "ייצורה": תמשת בסדר-דרכי, אולם נתן לקהילה חרדית על-ידי שהוא נותן לה זכות להתאגד כישות מקומית נפרדת, אולם נתן לקהילה חרדית על-ידי שהוא נותן לה זכות "ייצורה". יצורה של מהווה ליבורים נפרדת תזוהת תפרה של האיטור התוקף של "איסוד" והפכך בית-המשפט שולל את זכותה של הישות לצשות צעד זה.⁹¹

בארצות הברית מכירי זכותות לתואגד כרשות מקומית על בסיס דתי מזה ג'ואל, אך אוסר, מאידך ג'ואל, על חקבות מהווה ליבורים נפרד, אלא מבהיר שכיום אין עור צורך בקריכה פיית לשם יצירת קהילה, ועל-כך אין כל בסיס לצמדה שיש היגיון במתן זכות התאגדות לקהילות המוסרטות על קרובה פיית:

"המסורת של ישרובים רציפים [מבתנה טריטוריאלי] משקפת, קרוב לודא, אילוץ פיית וטכנולוגיית פשוטים, אילוץ אשר קשנו באופן משמעותי בעקבות ההתפתחויות המודרניות בהקשורת ובמסע. עד לא מזמן ממש היה זה בלתי-אפשרי לשוב על קהילה שזנה מפורדת מבהנה גיאוגרפית; קהילות כאלה הן נגזרות כיום. [...] כיום [...] ההתקוות הטכנולוגית יצרה את מה שנתגמגמ לכנות 'דחיסת זמן-מרחב', שמשמעה כי למרחקים פיית אין עוד את החשיבות שזוהת להם: יצור, תליפין וצריכה של סחורות הזנב מוצאים; והתשפעות השוקות של הזמן מואטות באמצעות אמצעים טכנולוגיים. השינויים הללו עושים את הקריכה הפיית להשובה פחות, ואנשים ותאמו עצמם במחזרות לעידן הטכנולוגי החדש. כיום 'קהילות' יכולות לחבר בקריות מרחקות ביותר ואפילו בתים בודדים."⁹²

בנתח את היחס בין תפיסת המרחב לבין השלטון המקומי בישראל, איסי רוזנצביץ נד בהלק מפסקי-הדין המורכבים, ומגיע למסקנה שהם משקפים לא רק את השוני בין התייט של העיר לבין הדימוי של הכפר, אלא גם את מה שתואר דיציר פורד לגבי תפיסת המרחב של בתי-המשפט בארצות הברית: כי הם מתגדרים בין תפיסה של המרחב כ"שקף" לבין תפיסתו כ"אסום", ובין תפיסתו את הישות המקומית כ"אוטונומית" לבין תפיסתו אותה כפצול פנהלי של השלטון המרכזי. רוזנצביץ מציין עוד כי פסקי-הדין מוגממים כי בית-המשפט נופל לפה של "הטאטולוגיה של ההגדרה העצמית" שפורד מציב: עליה: הגבולות המקומיים הם ערות מברעת לקיומה של קהילה (ולתברל בין קהילות), ובה בעת הם גם מוצקדים כמה שגורדי לשם "הכרה" בקהילה ובהברל בין קהילות שונות. במילים אחרות, הגבולות המקומיים נתפסים כמכשיר שהמשפט נותן באמצעותו תוקף לאוטונומיה של הקהילה ולזכותה לשמר את "אופיה היחודי", אך הגבולות המקומיים הם גם הדב היחד שעל בסיסו המשפט סמך שאכן קיימת במקום קהילה שאת אופיה ראוי לשמר ושאוטונומיה שלה יש לזכיר. I. Rosen-Zvi "Taking Seriously: Toward a Reform of Local Government Law" (unpublished JSD Dissertation) 14-25.

89 Ford "Geography and Sovereignty", *supra* note 2, at pp. 1365, 1383-1386, 1412-1417.

88 בנתח את היחס בין תפיסת המרחב לבין השלטון המקומי בישראל, איסי רוזנצביץ נד בהלק מפסקי-הדין המורכבים, ומגיע למסקנה שהם משקפים לא רק את השוני בין התייט של העיר לבין הדימוי של הכפר, אלא גם את מה שתואר דיציר פורד לגבי תפיסת המרחב של בתי-המשפט בארצות הברית: כי הם מתגדרים בין תפיסה של המרחב כ"שקף" לבין תפיסתו כ"אסום", ובין תפיסתו את הישות המקומית כ"אוטונומית" לבין תפיסתו אותה כפצול פנהלי של השלטון המרכזי. רוזנצביץ מציין עוד כי פסקי-הדין מוגממים כי בית-המשפט נופל לפה של "הטאטולוגיה של ההגדרה העצמית" שפורד מציב: עליה: הגבולות המקומיים הם ערות מברעת לקיומה של קהילה (ולתברל בין קהילות), ובה בעת הם גם מוצקדים כמה שגורדי לשם "הכרה" בקהילה ובהברל בין קהילות שונות. במילים אחרות, הגבולות המקומיים נתפסים כמכשיר שהמשפט נותן באמצעותו תוקף לאוטונומיה של הקהילה ולזכותה לשמר את "אופיה היחודי", אך הגבולות המקומיים הם גם הדב היחד שעל בסיסו המשפט סמך שאכן קיימת במקום קהילה שאת אופיה ראוי לשמר ושאוטונומיה שלה יש לזכיר. I. Rosen-Zvi "Taking Seriously: Toward a Reform of Local Government Law" (unpublished JSD Dissertation) 14-25.

90 *Board of Education of Kiryas Joel Village School District v. Gurnet*, 512 U.S. 687 (1994).

91 הסיבה להתערבות בית-המשפט הזתה שמהווה הליבורים הגידון היה "יצבור", ולא פריט, ועל-כך כפרו לתגום התוקפים של החוקן והאשון לתוקה כדבר האיטור על "פיית" החדש.⁹²

92 Ford, *supra* note 89, at pp. 1413-1414.

92 הסיבה להתערבות בית-המשפט הזתה שמהווה הליבורים הגידון היה "יצבור", ולא פריט, ועל-כך כפרו לתגום התוקפים של החוקן והאשון לתוקה כדבר האיטור על "פיית" החדש.⁹²

ועם זאת לא ברור שהתולדות טובה בהרבה, שכן קהילות מיעוט שונות מצויות במלכודת לא-פשוט: מהו גיטא, כדי להתייחס אליהן באופן ספציפי המכיר בשוני שלהן וכדומה? מהתורמות (החברתיות, הסטנדרטיות) של הרוב, יש להצביע על חריגותיו; מאידך גיטא, "חברה" זו בשוני מחמת אומה, מקבצת אומה ומסיעת להצבחת דמויים מסוימים של קהילות מיעוט אלה.

אי-התכנסות של עם עצמתו של פורד אינה רק אמפירית, אלא גם פוליטית, ויותר מכך – פילוסופית. כולומר, פורד אינו רק חושא למציאות מפני שלא כל האנשים או כל הקהילות חווים את דחיסת המון-מדת באותו אופן או מפני שלא לכולם אותה נגישות לסטנדרטיות; פורד גם שואג בכך שהוא מאפשר לסטנדרטיות לקבוע את הפוליטיקה, כפי שאינה מאפשרת לכל-לה או לציאוגרפיה לעשות. את עצמתו המוחתמת פורד מנסה כעמדה סבירה, או שאין הוא מודח בכך שהיא חודגת מהטכני.

אי-הכרה בתשיבות הממשיות שיש לקרבת פיזית ולתקשורת של פנים-אל-פנים (ולא רק דרך האינטרנט, הטלפון או שדות הווידאו) אינה, לפיכך, "מחויבת המציאות" ואין היא גורמת "פשוט" משינויים טכנולוגיים, אלא יש לה השלכות פוליטיות של מחיקת חולפות חברתיות ואנושיות. בין אם סירוב להכיר בתבולות כאלה הוא טוב ובין אם הוא רע, חשוב לראות כי אין הוא סירוב "טכני", אלא פוליטי. המפיתח המדעמי-טכני של סטנדרטיות מסוימת, שלפיה האופן שבו קהילה גבירה ונשמרת השתנה מניח ובינה עם הופעת להכיר בגבולות מקומיים מסוימים או לא להכיר בהם אינה יכולה לנבוע, לפיכך, רק מן המצוין שלבים אנשים נצמם במהירות או בהתפשוט ממקום למקום. תבולות הטכנית לעשות דבר-מה אינה משותפת לכל האנשים ולכל הקבוצות, וכוותאי שיש התשרים רבים שבהם דרושה טיבה נוספת – מעבר להופעת האמצעי הטכני – לעשות דבר-מה.

השכבות של הסטנדרטיות בקביעת הגבולות המקומיים גורמת, כפי שראינו, בירוק מכך שצמצם הגדרתה של הקהילה (וו המצדקה את הגבולות המקומיים המוצדקת על-ידה) תלויה – לפחות באופן חשוי, אך אולי גם באופן צפוק ובסיסי יותר – באמצעים הסטנדרטיים שהכיר הקהילה יכולים לשמור באמצעותם על קשרים אישיים ופוליטיים. יש אפוא להבחין את הדו-ערבות של כתי-המשפט בספק-החין בעניין רוונברג, בעניין ינוביץ', בעניין הלון, בעניין ב.צ.מ. בעיצו ובניין אביטיץ' 95 לא רק כ"שעות" כדבר המצב הסטנדרטי הממשי בעולם, כי אם גם כרצוין שיש לשפוטם השונים – וכמחלוקת שיש בין השופטים השונים – בדבר תקשר בין מהותה של קהילה לבין מהותם של האמצעים הטכניים שהופכים קבוצת אנשים לקהילה.

יותר על-כך, גם אם נקבל את הרצוין של מתגבר פורד וחשין ונסכים שיש קהילות

בבניצ' 528/88 אביטן ב' מנהל מרקקני ישראל, פ"ד מנג' 297 (להלן: עניין אביטן) 96

קבוצת המשפט לגבי קהילות הבדורים כי "האופי החדד החיים של גודוואל ללא יישוב קבוצ מסודרים, על כל הכיר בכך, הם העוסקים את הבדורים לבני קבוצת ייחודית". לפיכך היה בית-המשפט מוכן לאשר את המדיניות ולא לאפשר ליחודי לרכוש תוקף בישוב תברווי. ראו עניין אביטן, שם, בפי' 304.

גיטתו של פורד הינה, בוודאי, גישה רדיקלית ביותר למדת ולאוני התמאראנות האנושיות בני. היא מניחה – מבלי להכיר זאת או אף מבלי לפנות לתחומים אמפיריים כלשהם – שהצורה הטכנולוגית תחלה לא רק לעומק, אלא גם לרוחבו: לא נחרו אנשים או קהילות שחדים התאימו עצמם אליה. באופן מפתיע, עצמתו של השופט חשין בעניין רוונברג ובעניין עזראלה מוכירה במידה רבה את עצמתו של פורד. השופט חשין, כפורד, מנסה את השינוי הטכנולוגי כמה שמכריח את העובדה כי תוף זמנו של הפרלמנטים המשפטי המצניק תוקף לגבולות מקומיים מבלי להתייחס להיניון הפונקציונלי או לימציותיות" שלהם. 95 שינה גם יחד – כמו המסורת המהשכחת שקמה לים ושעלה והתבתי את הדיבור במקרה זה – מייחסים דטרמיננטים לסטנדרטיות ומתעלמים מן השינויים הלא-אתודים ש"סטנדרטיות" – כמו כל עובדה או אידאולוגיה – מחללת בסביבה האנושית המוחתמת. שניהם עושים שימוש רסורי בטכנולוגיה לשם הצדקת עצמותיהם הנורמטיביות בדבר המשפט הדינאי.

אולם האומנם בכך לומר שלגבי כולם, הסטנדרטיות המודנית של אמצעי תקשורת ותחבורה מחקה את תשיבות הגבולות המקומיים ואת תשיבות הקרבה הפיזית הן לשם ארגון קהילה והן לשם הקיום האנושי ביותר, כך נדמה לי, לתקוף רצוין זה לא רק מבהינה אמפירית, ולומר בוודאות שהסטנדרטיות לא הגיעה לכולם באותה מידה, לא שינתה את המבנה המפשי של כולם באותו אופן, ולא לכולם יש נגישות שווה לאמצעים טכנולוגיים: אלא ניתן גם לבקר רצוין זה מבהינה רציונלית ולשאול אם פורד – וחשין כמותו – מציצים חלופה של המשל למושג "גבול מקומי", או שהם פשוט ממירים גיאוגרפיה בטכנולוגיה במילים אחרות, האם במקום קרבה פיזית וצורך בראיית התר – שכפי שראינו לעיל, אף הם "גנורות" של סטנדרטיות (או של היעדרה) – חשין ופורד דורשים "קרבה" טכנולוגית (אמצעי תחבורה ותקשורת המקשרים בין אנשים המוחזקים פיזית זה מזה) שאינה שונה למשהו באופן מהותי מוו הגיאוגרפיה-תפיזית?

מבהינה אמפירית, אחת הנקודות החשובות היא שנגישות ונכחות של אמצעים טכנולוגיים שונים אינן רק עניין אינדיווידואלי, אלא קבוצתי, ובירוק לכך המשפט של "הסטנדרטיות" על קהילות שונות אינה זהה. האמצעים הטכנולוגיים התוכנים בהקשר זה על כותבים רבים – האינטרנט, המסו ושאר אמצעים טכנולוגיים שהאנושות "מתגברת" בעזרתם על הצורך בקרבה פיזית – אינם נגישים לעניים, ופסמים רבות המסדר להשמוש בהם הוא שסגור קהילות מסוימות. עניין קדיית גיזאל הוא כזה, שהיר דווקא לגבי הסידי סאמפטי ניתן לומר בוודאות שמכריח קרישי להמשך קיומם כקהילות הוא, למשל, התפילה במניין שמצריך ביומים קרבה פיזית מסוימת, ובשבת הוא מחייב מגורים במרחק תלכות כיצד אפוא ניתן לומר שלגברים "המתקמות הטכנולוגית יצרה את מה שהתגמלים לכתוב ירויסת מן-מרתכי, שממשעת כי לפרקים פיזיים אין עוד את התשיבות שחתה לוחם... אנשים הלאימו עצמם במחזרות לעיין הטכנולוגי החדש" 94

ראו את הדין בעמדתו של השופט חשין בעניין רוונברג, לעיל הערה 26, ובעניין שדאלה, לעיל הערה 2.

94 Ford, "Geography and Sovereignty", *supra* note 2, at pp. 1413-1414.

בקהילות המקומיות היטים מורכבים עם המדינה שהן חלק ממנה. הניסיון לחשוב על ערים ועל גבולות מקומיים כאלו היו מהממים קהילה פוליטית משנית בהשכיחה לעומת המדינה מניבים את הראייה הטכנית של גבולות מקומיים ושל קהילות גם יחד וגובעים מנסה אך טבעי הוא שבמצב דברים זה יהיו ההיזנים לגבי גבולות מקומיים דיונים לגבי המדינה. הנאמרה להשגת יעילות תוך שמירה על "צביון תרבותי", או לגבי תהליך לפשר בין תוצרת בלתי-אלומית לבין היצון להצניק "אוטונומיה קהילתית".

אולם בכל אותם דיונים הגבולות המקומיים נותרים כרוח-רפאים שלא ניתן להרשה. גם לפני כותבים כפורד והשושן תשתי, גבול מקומי אחר משורשש תמתי. גבול זה יכול להיות סביב "האזור" שקיים בו ירצף טריטוריאלי⁹⁷; או שהוא יכול להיות שמשטרט קדיבה "סכנתולוגית" היוצרת "מקומיות" מסוג אחר, אף-על-פי שהיא מבוססת על תקשורת אנושית ועל מאפיינים קהילתיים מוכרים אחרים; או שהוא יכול להיות עדיין על שיתוף-פעולה כלכלי ועל היצון כי מקומות שמתצניקים עליות זה על זה יהיו מבוסס על שיתוף-פעולה כלכלי ועל היצון כי מקומות שמתצניקים עליות זה על זה יהיו "מקום אחר" גם אם תצורתו הגיאוגרפית רחוקה מלהיות מסורתית. דיונים אלה, אני טוען, אינם יכולים לפתור את העברה שלא משנה כיצד יתהוו הגבולות המקומיים, הם משיבים להתפעל מפיזון שהם כרוכים במהותו של האנושי והם מהווים סירוב להציון כי "אנושית" הוא "הולאומי", מהד גיסא, או "קוסמופוליטי", מאיד גיסא. גבולות מקומיים מהווים כיום חלופה לשינוי היצינות הלתי, באשר הם מתעקשים כי האדם הוא פוליטי במהותו וכי פוליטיקה זו אינה מהמבנה בהות לאומית או בהות "אוטונומית".

במאמר "The Question Concerning Technology" מרטיין הידנר (Martin Heidegger) ממונוד עם הסכנתולוגיה המודרנית ועם השאלה שהיא מציבה לאנושות. ⁹⁷ לשנת היידנר, האומה שוו במודרנות בנו אינה גרועת (רק) מן הקשיים ה"טכניים" של אי-הולמות האמצעים למשורת, ואף לא מן העברה שהיא גורמת לנו להרהר על המשורת שבהנו בהו; אלא היא תושפת, מגלה ומחייאת לאור משהו שהיה נסתר. מה שמציב עצמו בפנינו בסכנתולוגיה - מה שנומה לנו בסכנתקה להשגת דבר-מה - תושפ משהו שהיה נסתר קודם-לכן. אותה תשיפה או יגלוי שהסכנתולוגיה אחייאת לו קשורים למותה הלא-מכשירנית של הסכנתולוגיה.

מהות זו קשורה להתיגה המתמדת שה"אמצעים" חורגים מן היצנים שהיו אמורים להשיג. תריגה זו גרמת בשל תלמוד תכאושי של המציאות והמוצא המצטבר של היצנים קטנים: תופעתם של אמצעים סכנתולוגיים ועשיית שימוש בהם יוצרת שינויים במציאות שלא ניתן לחוות את השיררת הטכנית שלהם. ניסף על כך, אמצעים סכנתולוגיים גופפים במהרה גם ליימויים ולרכיבים רטוריים כסוגי שיח שונים שקשה במהותו לשלוט בהם מראש. תריגה זו של הסכנתולוגיה מייצרת את התוצאה של אובדן השליטה בסכנתולוגיה ומעוררת את השאלות הקשורות לסכנתולוגיה.

במובנים עצמאיים יותר, שאלות הגבולות המקומיים הנה גם לשאלות הגבולות הלאומיים, תעשיות במיני מורכבת יותר ויותר עקב מגמות הבינאים שניתן לזהות בהתחומים רבים.

M. Heidegger "The Question Concerning Technology" in *Basic Writings* 97 (D.F. Krell ed., 1996) 311

שבתן לכידות ותיים בצורות השוכנים באמת, יש בכך סכנה של השכיחה החשיבות העמוקה של "קריבה", "ידידות", "ריאייית תחב" בקיומה של כל קהילה פוליטית, ולא רק בקיומן של אותן קהילות שהינן "המוגניות", "בעלות צביון מיוחד", "רדיונית", "בעלות אורח חיים ייחודי" וכו'. במילים אחרות, יש לבחון מחדש את רעיון הגבול המקומי כמה שמגדיר את "העיר" - את הקהילה הפוליטית האנושית - ואת "האנושי" גם יחד.

2. סכנתולוגיה, גבולות מקומיים ו"האנושי"

החשיבה הטכנית על סכנתולוגיה מקפלה בתוכה רעיון פודדוקסלי: הסכנתולוגיה מייצרת בציורת שגם הפתרונות להן הינם סכנתולוגיים לכאורה. קרי, אם הביעה היא של אי-האמנה בין הגבולות המקומיים לבין תחברה, הרי שהפתרון הוא המאמת הגבולות לחברה, או המאמת תחברה לגבולות, או ביטול מהלטי של הגבולות המקומיים. אולם השינויים הסכנתולוגיים טורדים את המתשבה על קהילות ועל גבולות מקומיים גם יחד, ודומה שכל "שינוי" של האחד מצריך שינוי גם של הרכיב האחר, לפי שסכנתולוגיה, במהותה, אינה רק "מכשירנית", והשאלות שהיא מעוררת אינן רק לגבי התאמת אמצעים למשורת. על-כן, השאלות שהטכניקה של הגבולות המקומיים מעלה והתפעת האמצעים הסכנתולוגיים על הגבולות המקומיים אינן יכולות להתמנות במשונה סכנתולוגית.

אפלטון החל את הקירנתו בפוליטיקה - בקהילה הפוליטית האנושית - בהקדמה של השאלה המטריית בדבר מהותו של הצדק וקיומה של מידת הצדק באדם. העיר היא בת-ידידותו של האדם, והיא משמשת, במהותה המהודת של אפלטון, להגיע אל הקיורת האנושי. כפי שהריאיתי, תפולים צומחת מתוך האדיאל של "האנושי": הגעה למספקות עצמת, אי-תלות ועצמאות גם אצל אריסטו העיר היא במהותו של האדם הוא יצור "פוליטי", קרי, יצור של תפולים, "הי" שמהותו היא תיים תכתיים כפולטים.⁹⁸

במובן זה ניתן לפנות לקראו אופציה נוספת להבנת מקומם של הגבולות המקומיים בתריות של אנשים. לא רק בסכנתולוגיה להסדרת תחברה, להשגת שוויון, יעילות, צדק או סולידריות; לא רק בסכנתולוגיה מרחיבות להגשמת זכות התגוררה העצמית של קהילות או לשמור; לא רק בסכנתולוגיה של מדינת-הלאום ושל אליטות "לאומיות" לשלוט ולשפק טוב יותר על הטיטוריה הלאומית המתגבשת; אלא כיסוד שהוא, אולי, חלק במהותו של האנושי.

גבולות מקומיים אינם כיום הגבולות של תפולים היווגית. הופעתה של המדינה המודרנית, מסגרת-החל שהחליפה את העיר ואשר מתעלה מעלה כהודיה הפוליטית העיקרית, שינתה את האופן שבו ניתן לחשוב על גבולות מקומיים. הללו כרוכים, מעצמת,

96 ישנו, מבין, דרכים רבות לקרוא את תאמרה המפורסמת של אריסטו כי האדם הוא פוליטי *Politikon zoon*, supra note 47, 1253a, at pp. 13-14. פילוסופים פוליטיים רבים דנו בה ואין בכוונתי לחדש לדיון חשוב זה. לניתוח מרתק של משמעות תמונה, ראו: *Life (Stanford, Calif., 1998)*, שפרקם נבחנים מתוכי מתורגמים בקיבוץ תת.

האמה מפני הטכנולוגיה ואת העניינות כלפיה. יותר מכך, נוסטלגיה זו אינה יכולה לקבל את העמדה השכינה כלפי הטכנולוגיה הקובעת כי רק משום שאמצעי מסוים הופיע, אין לנו אלא לקבל אותו כגורל גורל ולוותר על הפוליטיקה של האנושי. טכנולוגיה אינה יכולה לענות על השאלות העמוקות: מהו אדם? מהו ילד? מהו קהילה אנושית? מהו תרבות? זאת אף-על-פי שהיא מתיימרת לספק לזן תשובות באמצעות הרכיב המכריע שיש בה.

מכאן שאין לקבל את השיעון כי מפני שיש פכויות או ויריאן, נבולות מקומיים אינם תשובים עור. הצמדה מפוליטית תמיכוסופיות כי נבולות מקומיים – כמו גם נבולות לאומיים – אינם חסובים עוד הייבת להיות מובנת כפוליטיקה ופוליטיות, ולא כעמדה "טכנית" או כצמדה שבסך-הכל מצביעה על המציאות. אכן, הצדקות תרבותיות של מדיניות ישל הנידום תשובות ביות אם אנו רוצים להשוב על נבולות מקומיים, ונמסרתן מוטלת חובה להתחשב גם במכשירים העומדים לרשותנו: אולם אין לקבל כי בכך סתתם הדין בהשכות הנבולות המקומיים.

סיכום

נבולות מוניציפליות, כמו כל נבול, הינם מעשה-ידי-אדם. ככאלה, הנבולות העירוניים מחייבים "תחווקה" משפטית, השוענת אותם במשמעות והוכחה את הפעולה הפשוטה של מעבר מציוד האחד של רחוב לציוד האחר, או של מעבר מציוד לציוד, לפעולה הנשאת עמה תוצאות: אנונה שונה מציבת וניתן שונה, שירותים ציורניים אחרים, דיני השלטון המקומי יכולים להיות מתוארים כמערכת כללים שעושה את המצב, וסתמי לכאורה, של מגורים במקום מסוים למשמעותו וליציאתם אף לרחה-גורל. דיני השלטון המקומי מנדיים מי יכול (ואף חייב) ללמד בבתי-ספר מסוימים, מאיזו איכות של השרותים ומצרכת ביוב יינה התושב, אם ליד ביתה של התושבת ייבנה מרכז מסחרי, מגדל משרדים, גן ציבורי או מרכז רוחני יהודי ואם יהיה ניתן לרכוש בשר החיר ליד הבית או שגם יהיה צורך לנסוע מרחק רב כדי לציאות כן. בדין המשפטי העכשווי, שינויים טכנולוגיים מצויגים לציבים כמתון המציע על הלגיטימיות – מבחינה פוליטית, כלכלית וחברתית – של המשמעות הניתנת לנבולות מוניציפליות. זאת, לפי שהדיןיים טכנולוגיים גוררים שינויים בתפיסות החזון והפרהג של בני-האדם, בתנאי חייהם החומריים וביצירות התאוצאות הקולקטיביות שלהם. נוסף על כך, טכנולוגיות שונות נתפסות ומוצגות כמאיימות על הנבולות העירוניים ועשויות אותם להחריים ופוגעים, מחד גיסא, אך גם כמאפיינות שלשה ופיקוח מוגברים על אנשים ופעולות, מאדך גיסא.

משטר הנבולות המתוחכמים של העיר – שילוב של מנובנים כלכליים, משפטיים וחברתיים – מתברר כטכניקה קריטית לשמידה על אופיה וייחודי של העיר, על תולדותיה של תושביה ועל הסדר הנוסרי והפוליטי בתוכה. במאמר זה בוחני לא לתחמק בפני המהותי של הנבולות, קרי, בתפקידם כמדריקים את ה"אחר" אל מתוך לגבולות העיר וכמסדריים את החוות הקולקטיביות והאינדיבידואליות של תושבי העיר. גם תפקיד זה של הנבולות העירוניים החל אצל אפלטון, שהרחיק את המשוררים אל מתוך

אלא שתמוגיה של נבולות הלאום אל מול האופציה הבינאומית האוטונומית שלהא מציעה זכה בדין מקיף, בעוד הנבולות המקומיים נזמים כמי ש"עודף" – לא לאום ולא ביינלאומיות – שלא ברור כיצד יש לזון בו, אלא כדין בהשכותן של "קהילות". ואומנם, נבולות מקומיים נהפכים לפיכך, כמובן מסוים, למשפורה לפוליטיקה של הווית, לפוליטיקה של היבית-תרבותיות. כדי לרדת לשורשיה של פוליטיקה זו יש אפוא לתבין את הדין בנבולות מקומיים – כסוג של ספולוגיה וכמאפיינים מטכנולוגיה – ואת השאלות שנים מעולם כהרחתרים על המהות הפוליטית של האדם, שהמשותב לזם אינה סכנית. מכל מקום, לא ראוי שהיא תהיה סכנית.

בשני העשורים האחרונים הוסדרו כותבים רבים מהרציון של פריצה הנבולות המסורתיות. על-פי רוב היו אלה נבולות מדינת-הלאום שהתהלך המכונה "גלובליזציה" נרפס כמאיים עליהם, פורץ אותם וממוטט אותם. כותבים רבים מדיגשים את חשיבותה של הטכנולוגיה המתקדמת של שלהי השני בתהלך זה. אמצעי תקשורת במוך-אמת, אמצעי התבררה מדדיים ביותר, נידות של הון ושל אנשים – כל אלה מוכורים כגורמים טכנולוגיים המייצרים שינוי שקטוני בתבריה האנושית. בספרו גלובליזציה: ההבט האנושי, זיגמונט באומן סויען – בעקבות פול וירלין, מייקל ברדיקט ואחרים – כי הטכנולוגיה התחשה ביטלה, למעשה, את חוסן ואת המהות⁹⁸ ביטול לאו כוויץ זה של חוסן- מרתב לא רק מאפשר, לפי באומן, ללאיטות הלאומיות להטק יותר מתמיד מתון די-התשבון להמונים שהן מנובלות (כאותם בעלי אחרות נעשות ביירות יתר עם חוסן שלהן קוספוליטיית מתמיד, אלא גם מייצר המונים שהם "מקומיים" מתמיד. הנושעה פדוקסקלית האת, שכותבים אחרים כינות "גלוקליזציה" או "עלמקומיות", מאפיינת את העירן טכנולוגי הנוכחי, שבו שכותב מסוימות בתבריה נעשות ביירות יתר עם חוסן שלהן ומקומות רבים נעשים דומים יותר ויותר, ואילו קבוצות אחרות מאבדות דיוקא את גיידותן ו"סקומיותן" מתחוקה.⁹⁹

סדרה זו לגבי התמוססות הנבולות הלאומיים משתלבת פעמים רבות עם תודרת כדור השתלטה הטכנולוגי על האנושי, כמובן זה שאנשים נעשים תלויים יותר יותר בטכנולוגיה, נשלטים על-ידיה וכתוצאה מכך אף "אוטומטיים" יותר, במילים אחרות, העולם הטכנולוגי נתפס כמה שליט זו כלב שאינו מגדיל את האפשרויות של בני-האדם לפעולה ואת חופש הבחירה שלהם, אלא כמה שמועטיט לאו אף שליט) את יכולתם של אנשים להיות "אנושיים" באופן המוכר לנו. אכן, רגע החודה מן הטכנולוגיה הינו במקום שבו זו נתפסת כמאיימת על עצם קיומם הערתי של הכורים שאנו כוללים כמנוש "אנושי". התנוונים כרוך, ללא ספק, בתוסד מוכנות לזותר על כמה מן הכורים המהווים לגבי רבים מאיחנו את המצוית של האנושי ובתוסד מוכנות להתטיש מכל המוכר לנו. הנוסטלגיה הכרובה בכך, שלגבי רבים איטייל אינו יכול לשמש תחליף אמיתי לפגישת בלתי-אמצעית ושיחה ויריאו לא תחליף לעולם מגע אינטימי בין אנשים, גודרת את

98 באומן, לעיל הערה 76, בעי 45-60.

99 א רם "בין תהסק והמשק: תפוסת ציוניות תלביאלית בעירן העולמקומי" "אתנרקוטר" 1997

98 באומן, לעיל הערה 76, בעי 45-60.

אמצעי. ברם, יש דרכי התבוננות אחרות בטכנולוגיה, כפי שהיידוג'ר אומר: "מהותה של הטכנולוגיה אינה טכנולוגית"¹⁰⁰. שינויים טכנולוגיים פורצים את גבולות העיר ויש להם את היכולת לפרוץ על המציאות המקובלת של קהילה ושל אופי של האנושי. כפי שציינתי להיקורבוזיה לפני כשמונים שנה: "כיום, שפרי העיר מצויים במרחק, שכן שפריה האמיתיים הם תחנות הרכבת"¹⁰¹. תפוזיות של העיר – תפוזיות של הגבולות המקומיים – אינה "ביצה" שיש למצוא לה "פתרון". הטכנולוגיה מעלה שאלות, שיש להקשיב להן מבלי לרצות לענות עליהן. אתה ולתמיד, העובדה ששאלות עולות ושטכנולוגיה מעלה שאלות אינה צריכה להיות תוצרנות לענות רק באופן טכני ולפתור את תכניתו רק באופן טכנולוגי. המהשבה על שאלות אלה ותפוזיות אליהן היא שצומדת בליבו של האנושי, של הפוליטיקה של האנושי ושל המאמץ לבחון את המציאות שבה אנו מצויים כשילוב מתמיד בינן חופש ותכרה.

לעיר; וגם מסורת זו נמשכת לאורך תקופת ההשכלה והמודרניזציה, בהתחלה לידן דווקא כפן "היטבני" של הגבולות; במבט הרואה בגבולות עירוניים "טכניקה" להשגת מספקות עצמית, יציבות, ניהול, שליטה ואינטימיות; ובגבולות עירוניים כנגונים מטכנולוגיות של תהבורה, תקשורת ושליטה. אלא שדווקא מתוך הממקדות כפן טכני של הגבולות מתברר הקשר הבל-ינתק בין הפן "הטכני" לבין הפן "המהותי" שלהם, וליתר דיוק מתבררת ההלפיה של טכניקה ומהות.

גבולות מקומיים נעים, כפי שראינו, בין חירות לכרחה: בין חיותם דבר-מה שנקבע על-ידי פועלות אנושית ועל-ידי מטרות אנושיות לבין חיותם דבר-מה המשתנה במעט כעניין של כוח, בהתאם ליכולות הטכנולוגיות הקיימות בזמן נתון. למעשה, גבולות מקומיים נתפסים ברוב המקרים כשילוב של בחירה וכוח: הם אמצעי להשגת מטרות ולחתימה עצמה לכוך שואמצעים להשגת אותן מטרות וערכים השתנו, ועל-יכן גם על הגבולות להשתנות. אם בני-אדם יכולים לגרום יותר להחזקים גדולים יותר, גורלן תפריז של הערים משתנה בתכרה ומספר האנשים החיים ביישוב אחר גדל אף הוא. ואם ניתן לשלוט באנשים רבים יותר על-ידי טכניקות של מופי, רישום, מפקדי אוכלוסין, קתשוב וארגון רחבות בשיטת הנריד (grid), ניתן עוד יותר להגדיל בנקל את כמות האנשים החיים יחדיו. טכניקות של ירידות משתנות אף הן; אולי לא נדרש עוד לדאות זה את זה פנים-אל-פנים כדי להיות "אחובים", כפי שסבר אריסטו; די בשיחת מלפון, בקשרי דואר, באי-מיילים, בוועידות ודיא באמצעות האינטרנט ובקשרים וירטואליים מן הסוג הזה.

אמצעים טכנולוגיים מוצגים כמפשיטים את האדם מן הקונקריות התחברית של ההופכים אותו לישות מופשטת שמיקומה במרחב מטוים אינו צריך (עוד) לשמש כסמן לזכר-מה או כסיבה להצנקה חשבה או שליטה. האינטרנט ואמצעי תקשורת הישנים אחרים, למשל, מוצגים כמערסלים את האדם מגופו והופכים אותו לגורם שואמקם וספציפי והקונקרטי שבו הוא נטוע ונינו שריזותי ומקרי. בהינתן אמצעי תקשורת ותחבורה מתקדמים המכווצים את המרחב ואת הזמן ומקשיגים את הצורך בקרבה פיזית מטריליט יומיומית לשם יצירת קשרים אנושיים חדשים, קהילות אנושיות יכולות להיווצר ולשגשג מבלי שתבריתן יהיו וקוקים לקרבה פיזית. זה או לטרילוריה משותפת. האדם הופך בתהליך זה למופשט, אוניוורסלי ולא-ממוקם. ועם זאת ישנם אנשים, קהילות שונות ומיעוטים מסוימים הנותרים קונקרטיים, טבעיים, לא-טכנולוגיים, ועל-כן גם כלאים במידה רבה במקום מסוים. הללו ממשכים להיקרק לקרבה.

שינויים טכנולוגיים במובן הרחב של המלה – תקשורת, תחבורה, שליטה ופיקוח – משמשים את רוב הכותבים כדי לידן בשאלות הנוגעות בגבולות עירוניים באופן "טכני", קרי, ליעון שקיים קשר הכרחי בין המציאות המטריליט המשוערת לבין הסדר החברתי הראוי וההסדר המשפטי-הנורמטיבי הרצוי. טכנולוגיה אינה מתפסת כדבר החושף מהותיות, כי אם כשינוי מטריליט המצריך שינוי-נורמטיבי; כעניין של אמצעים שאינם הולכים עוד את המטרות שלשמה הומצאו; או כעניין של שינוי באמצעים המצדיק שינוי במטרות. החשיבה המכריזת – היטכנולוגית – על טכנולוגיה רואה בה מה מכשר,

100 Heidiigger, *supra* note 97
101 Le Corbusier, *supra* note 72